

Tartu Riikliku Ülikooli NSVL Ajaloo Kateder

Dekabristide revolutsiooniline

patriotism

Diplomitöö.

Kosenkranius, Linda

TRÜ ajaloo-keelteaduskonna,
ajaloo osakonna mittesat-
sionaarne üliõpilane

TRÜ NSVL ajal.
kat. nr. 1206.

Tartu 1954

Sissejuhatus.

Meie kodumaa revolutsiooniline minevik tun-
neb kolme revolutsioonilist põlvkonda. Esimeseks põlv-
konnaks aga olid dekabristid. Lenin oma artiklis
„Herzeni mälestuseks“ kirjutab, et „austades Herzenit
näeme selgesti kolme sugupõlve, kolme klassi, kes võt-
sid osa Vene revolutsioonist. Alguel - aadliuud ja mõis-
nikud, dekabristid ja Herzen. Kitsas oli nende revolüt-
sionääride ring. Hirmus kaugel olid nad rahvast.
Aga nende töö ei olnud asjatu. Dekabristid ärata-
sid Herzeni. Herzen arendas revolutsioonilist agitatsio-
ni. Seda jätkasid, laiendasid, kindlustasid ja karasta-
sid revolutsionäärid - raznotšinnetsid alates Tiernõisersti-
ga ja lõpetades „Narodnaja Volja“ sangaritega. Laienes
võitlejate ring, tihenes nende side rahvaga. „Tulevase
torni noored tüürimehed“ - nimetas neid Herzen. Ent
see ei olnud torn ise. Torn - see on masside liikumine.
Proletariaat, ainus lõpmata revolutsiooniline klass, asus
nende etteotsa ja viis esmakordselt miljoneid talu-
pojaid avalikku, revolutsioonilisse võitlusse. Esimene

toomihooos oli 1905. aastal".¹ Lenini denabristide liikumisele ja revolutsioonilisusele antud analüüs on sügavalt ajalooline ning dialentiline. Tä täi eelpoolnimetatud artikliga ilmenalt esile nende liikumise tugevad ja nõrgad küljed. Lenin iseloomustas denabristide revolutsioonilisust kui aadlike revolutsioonilisust, kriipsutades alla, et viimasele on omae hirm iseseisva massiliikumise ees. Artikulis „Poliitiline kriis ja oportunistlike tautina lähikunneumine“ Lenin nõudis ajalookäsitluselt, et see teeks vahet proletariaadi ja talupoegade sügavalt demokraatliku revolutsioonilisuse vahel ühelt poolt ning denabristide aadlirevolutsioonilisuse vahel teiselt poolt. Vana feodaalvõimade maailma jäänused, klassilised eelarvamused vajutasid denabristidele oma jäljed, mis avaldusid ilmenalt selles, et nad ei julgenud toetuda rahvale. Sel ajalool oli olukorras 1825. a. detsembri ülestõusuole surjumisel, revolutsionääride võimetusel Lenati väljakuul ja Kovalerka mil pöördele valitsuse kahuritule ees.

Aadlirevolutsionäärid emauordset alustasid aadlikku, poliitiliselt teadlikku võitleust pärisoryise ja tema vahiposti - vene isevalitsuse vastu. Nende revolutsioonilisust tõstis aga veelgi ajavolu, et nad tahtsid relvajõuga hävitada feodaal-pärisoryuslikku baasi koos tema isevalitsusliku pealiskitusega. Selles ürituses

1. V. I. Lenin, Teosed, 18. v., lhu. 14-15.

seisis samuti denabristide liikumise tugev külg, mis
innustas tulevasi põlvkondi. Siit tuli ka neile leninlikult
kõrge hinnang: „1825. aastal Venemaa nägi esmacordselt
revolutsioonilist liikumist tsarismi vastu...“¹ Denab-
ristide revolutsioonilisust hindas samuti kõrgelt Stalin,
kes vaadles denabristide ülestõusu kui ühte tähtsat lüli
uue vabadusliikumise ajaloos. Vestluses saksa kirjaniku
Emil Ludwigiiga ta ütles: „...kuipalju ülestõuse ja
kuipalju rahutusi on toimunud selle 300 aasta jooksul:
Stepan Razini ülestõus, Jemeljan Pugatšovi ülestõus, denab-
ristide ülestõus, 1905. a. revolutsioon, 1917. a. veebruarirevo-
lutsioon, Oktoobrirevolutsioon...“²

Lenini sõnu — „hirmus kaugel olid nad rahvast“ ei
tule aga võtta selles mõttes, et denabristid jäid eurdies
rahva hädade ja huvide suhtes. Ei, denabristid, kes olid
tõelised patrioodid ning vabadustarmastajad, abati
ja kirkjal mõtlesid, muretsesid rahva raske saatuse üle,
tundsid talle palavalt kaasa, lahkamatult unistasid
tema vabastamisest ja lõpuks, kui vabadust ei antud,
läksid nad rahva vabastamise nimel revolutsiooni-
sle kanglasteole. Et denabristid olid täpneleest revo-
lutsioonilised patrioodid, näitab Lenini poolt Herzenilt
ülevaetud formuleering, kus denabriste nimetatakse sõja-
sõngariteks, kes rahva äratamiseks läksid ise kindlasse ku-
katusse.³ Denabristide revolutsioonilisuse kujunemisel

1. V. I. Lenin, Teosed, 23. k., lku. 234.

2. J. V. Stalin, Teosed, 13. k., lku. 1110.

3. vt. V. I. Lenin, Teosed, 18. lku. 8.

nende võitluses ja ustavaksjäämisel oma üritusele on väga suurt, isegi otustavat tähtsust omandanud nende patriotism, piiritu armastus oma kodumaa ja rahva vastu ning tugev side eluga.

Patriotismitunne on omae kõigile rahvastele. See tunne on neis arenenud sadade ja tuhandete aastate jooksul. Patriotism ei saa olla ega olegi bioloogiline ega rassiline nähtus, vaid ta on ajalooline ning sotsiaalne nähtus. See tekib teatud ajaloolistes tingimustes, muutub koos viimastega ja neist sõltuvalt omab ühe või teistuguse ulatuse, värvi ning põhjooned. Teerakristid võitlesid ning elasid ajal, millal kogu Euroopa oli haavatud võitlusest feodalismi ja despotismi vastu, ajal, millal rahvad võitlesid kapitalistliku tootmisviisi kindlustamise, tugevdamise eest. Sel perioodil iseloomustavad patriotismi järgmised jooned: 1) seisusliku-feodaalse rõhumise ja pärisorjuse vilkuamine; otsustav võitlus nende vastu ning sellest tingituna selle võitluse sügavalt revolutsiooniline iseloom. 2) rahvusliku ühtsuse tunne ja võitlus rahvusliku sõltumatuse eest kõigil aladel. 3) armastustunne kodumaa vastu; arusaamine oma rahvastest kodumaa ees ning siiras püüe anda kogu oma jõud võitluses maa vabastamise ja raba arengu eest. 4) rahvusliku uhkustunne selle paus-
se üle, mida tema rahvas on aundnud kogu inimkonnale progressi heaks.

Historiograafia ja hinnanguid denabristidele nende ajast kuni tänapäevani on ubatuslikus, neid samal ajal väga mitmesuguste seisukohtadega. On loomulik, et siie hinnangu ja valgustuse nende revolutsioonilisusele ning patriotismile väis ja annab ainult nõuoguude ajalooteadus, mis lähtub marksidlike-leninlike ajalooteaduse seisukohtadest. Enam-vähem äieti osita-aid denabristide tegevust ning väitumist hinnata nende kaasasguud, mõtteosalised vene eesindlike inimeste väi revolutsionäride hulgas. Nõmad mäistsid denabriste, ammutasid viimaste revolutsioonilisest patriotismist innust oma väitluseks ja loominguks. Nõisugused inimesed olid Puskin, Gribojedov, helilooja Glinua, Herxen, Belinski, Tjernõševski jt. Nõi väitens märkis Puskin denabristide ülestõuse puhul, et „ainult revolutsiooniline pea- mit armastada Venemaad nii, nagu ainult kirjamine väil armastada tema kelt.“ Puskini kujutluse denabristide revolutsioonilises ja patriotism moodustasid äigustatult ühtse mäiste.

Adelike-kodanlike ajalooteadus tsari-Venemaal püüdis reeglipäraselt denabristidest väitides mööduada ning juhul, kui see enam ei osutunud võimalikuks, siis kujutas ta denabriste „mellitate mässajatena“. Liberaal Põpin aga sihilikult väicis denabristidest kui reformistidest, kellel puudus igauquene revolutsioonilisus.

Ka nõuoguude ajalooteaduses esines denabristide väist-

1. A. Jęgolov, Suur vene poeet, „Simp ja Vasa“ nr. 17. 1949a.

lemises suure puuduse ja vigu. Lenini kontsept-
siooni rikumine dekabristidest kui aadlirevolutsio-
nääridest, viis rida ajaloobasi dekabristide revolüt-
sioonilisuse eitamiseni üldse. Nii Pokrovski, võtmata
omaus Lenini kontseptiooni, ei leidnud dekabristide
liikumises tõelist revolutsioonilisust ning pidas nen-
de patriotismi kitsariinaliseks natsionalismiks.

Teema „Dekabristide revolutsiooniline pat-
riotism“ peaväesandeks on väidata, kuidas see
patriotism kujunes vene esimesele revolutsioonilisele
pölvkonnale suureks murdmatus jooks, mis ei koku-
tanud neid välja astumast oma klassi, pärisoju
ja isevalitsuse vastu. Dekabristide patriotismi ereda-
tus väljendusnohtadeus olid 1812. a. Isamaasõda, 1825.
a. detsembriväljaastumine. Samuti nõudis suurt kange-
laslikkust oma põhimõtete säilitamist ning olasiaren-
damist kõige kohutavamates vangla-, sunnitöö- ja ase-
melolukus tingimustes. Suure väisemöödulise tähtsusega
pölvkond dekabristide revolutsioonilise patriotismi mõju
kaasaegsete esirindlikele inimestele ja uute revolutsio-
niliatele põlvkondadele. Peaprobleemi kõrval ei saa
jätta analüüsima dekabristide sünnitauend vene tigi-
likkusest, dekabristide revolutsioonilisi kavasid uue
Venemaa ülesehitamiseks, nende patriotismi väljastavat
mõju vene rahva lähendamises teistele Venemaa rahvas-
tele ühtse võitlusliide kujundamisel tsarismivastases
võitluses, ja lõpuks, aadlirevolutsionääride suurt panust

sellal areneva harrasud vene rahvusliku kultuuri. Tulenedes töö piiratud ulatusest on käesolevas töös üles tõstetud üksikud põhilised küsimused, kuna kogu teema laiemahardeline käsitlemine peaks kuuluma sissirajajate filosoofiliste või kirjanduslike tööde hulka.

Altpärakuva töö kirjutamisel on rõõveti mõeldud Lenini töödega kasutatud Stalini viimaseid töid nagu „Marxism ja kehteaduse küsimused“ ning „Totsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“. Nende tööde põhilised sekkkohad pealiskihitusest ja baasist on möödajärgmatult rajalised patriotismi kui ühe pealiskihituse ühisvõnnanähtuse käsitlemisel. Dekabristide revolutsioonilise võitluse ootähtsuse määramisel Venemaa rahvaste elus 19. sajandil on asendamatuks „Teesid Marcina Venemaaga taasühendamise 300. aastapäeva kohta (1654-1954)“. Töös leiavad marksismi-leninismi klassiikute tööde kõrval sagedast kasutamist Glerzeni tööd, sest tema naudab õpime tundma revolutsioonilise teooria tähtsust ja, et „... piiritu ustaves revolutsioonile... ei lähe tühja isegi siis, kui terved aastakümned lahutavad milvi loikusest.“¹ Dekabristide eneste tödest algmaterjalidena leiavad rakendamist nende 100. ja 125. ülestänuvaastapäevade puhul ilmunud kogumikud nagu „Dekabristide ülestänu“², „Dekab.“

1. V. I. Lenin, Teesid, 10. v., lku. 15.
2. Восстание декабристов. Материалы по истории восстания декабристов. Москва - Ленинград 1925-1950.

istide valitud sotsiaal-poliitilised ja filosoofilised teosed¹, „Bestuževite mälestused“², „Dekabrist 4. D. Jakuškini artiklid, märkmed ja kirjad“³ ning kirjanduslike tööde kogumik „Dekabristid“⁴. Mõistmatust uuringust dekabristide kohta on töösse võetud rohkesti andmeid kogumikest „Dekabristid ja nende aeg“⁵, M. Jerneti „Tsaarivangla ajalugu“ II köitest⁶ ja V. Bazanovi „Märkmeid dekabristide kirjandusest“⁷.

-
1. Избранные социально-политические и философские произведения декабристов, Москва-Ленинград, 1951.
 2. Воспоминания Бестужевых. Литературные подлинники, Москва-Ленинград, 1951.
 3. Записки, статьи, письма декабриста И.Д. Якушкина, Москва-Ленинград, 1951.
 4. Декабристы, Поэзия, драматургия, проза, публицистика и литературная критика, Москва-Ленинград 1951.
 5. Декабристы и их вредья. Материалы и сообщения, Москва-Ленинград 1951.
 6. М. Гернет, Петербург царской тюрьмы, том 2, Москва 1951.
 7. В. Базанов, Очерки декабристской литературы. Публицистика, проза, критика, Москва 1953.

I

Dekabristide revolutsiooniline - patrioot-
lik võitlus pärisõrjuse ja isevalitsusega.

1. Dekabristid pärisõrjuse ja isevalitsuse krii-
tikutena.

Marxismi-leninismi klassikud õpetavad, et ühis-
sondlik-poliitiliste vaadete kujunemise allikat ja
nende iseloomu ei tule uuwagi otsida vaadetes, idee-
des ning teooriates, vaid nende leikkoht on ihe
või teise ühiskonna materiaalse elutingimustes. See-
ga dekabristide maailmavaade pidi välja kujunema
Venemaa tegelikkusest 19. sajandi I veerandil.

18. sajandi lõpul Venemaal alanud feodalismi
lagunemisprotsess tõi enesega kaasa järgmise sajandi-
se uue, kapitalistlike tootmissuusi kujunemise. 19. sajandi
I poolel kapitalistlike suhete varjatud arenemine
tingis feodaalse formatsiooni kriisi. Tekkis olukord,
kus tootmissuhted ei vastanud tootlike jõudude iseloomu-
le. Majandusseadus, mis nõuab tootmissuhte ja
tootlike jõudude vastavust, ei saanud allsaeqsel
Venemaal eneseli teed murda ega raba tegevusvälja
leida kahel põhjusel: esiteks, uute tootmissuhte areng
oli siiski veel puudulik, ja teises, ta leidis feodaal-

ühismõuna väljasurevate jõudude poolt kõige tugeva-
mat vastupanu. Kuid uute tootmisviiside tekkimi-
ne ja nende võitlus laguneva feodaalsüsteemi alus-
tega on niivõrd oluline, et ilma neid ajaolu-
sid arvestamata, ei saa mõista sellegaegset valitsuse
poliitikat ega arenevad revolutsioonilist liikumist
dekabristeni näol.

Feodaalsüsteemi kriis 19. sajandi algul avaldus
ilmekalt pärisorjusele Venemaa majanduse põhi-
harus - põllumajanduses. Feodalismile omast natu-
raalmajapidamist õhendasid rahalis-kaubalised
suhted, mille arenemist näitasid sise- ja välisurru
avardumine ja ühismõndliku tööjaotuse kasv. Lenin
näitas, et „feodaalne mõis pidi endast kujutama
kinnist, omaette tervikut, mis muu maailmaga oli
väga nõrgalt seotud,“ kuid 18. sajandi lõpul ja 19.
sajandi algul „travilja tootmine mõisnike poolt
müügi otstarbel... oli vana režiimi lagunemise en-
nustajaks.“¹ Sise- ja välisurru laienemine sundis
mõisnike otsima uusi võimalusi oma majapida-
mise tulucuse tõstmiseks. Kuid tulucust võis tõsta
ainult pärisorjastatud talurahva suureneva eksploatee-
rimisega. Mõisnike künnimaad mustamullakuber-
mangudes kasvatasid talupoegade jaosmaade vähenemise arvel.
Samasegelt kõrgendati teopäevade arvu, nähti paremat
tööd ja karistati heolustest eest. Mitte mustamulla-

1. V. I. Lenin, Teosed, 3. k., lk. 152.

võõndis suurenes obrok kehvati kolmekordseks. Obroki töötamine viis samasugustele tulemustele nagu teotöö, miste laiendamise - ta kinnus talupojad lahti maast ja tõustas seega feodaal-pärisorjusliku süsteemi alust ning aitas kaasa selle sisenisele laostumisele. Mõisa-põlde hariti talupoja puuvakra ja puuäkkega. Enamik mõisnikke olid harjunud selliste abeliste põllu-
harimismeisidega, kuid mõned hakkasid püüdma oma mõisade tulukuse tõstmist uute käivastatud võtete rakendamisega. Pärisorjusliku töö juurde jäädes tahtsid nad korraldada oma majapidamist Euroopa agraroomia viimase sõna järgi: võtsid tarvitusele uued külvikorrad, heinakuivamise, rätused ja paremad maaharimise viisid koos masinate rakendamisega. Kuid põllumajanduse ratsionaliseerimine ei õigustanud end ja lõppes peagi krahhiga. Juhtida ratsionaalset põllumajandust pärisoriste talupoegade tööga oli võimatu, sest uued tootmissektid nõudsid, et talupojad oleksid kultuursemad, oskaksid masinatega ümber käia, et nad oleksid vabad feodaalsest sõltumusest. Põllumajandussaaduste madalad hinnad ei lubanud mõisnikke tagasi saada tehnilistes seadeldistetes tehtud kulutusi. Pärisorjuslik, kvalifitseerimata tööjõud aga pidendas muretsesud masinate kasutamist. Vabapalgalist tööjõudu leida oli võimatu. Mõisamajanduse ratsionaliseerimiskatsete läbikukkumine oli mõeldamatu: mõisnikud soovisid majandada uut moodi, üht-

lasi aga ei tahtunud loobuda pärisorise töö kasutamiseist. Pärisorjuslik põllumajandus oli ummikus.

19. sajandi I veerandil kavvasid arvuliselt selle aja tööstusettevõtted - manufaktuurid. Tekkisid uued ettevõtted suhru- ja puuvillatööstuses. Kõige teravamini kannatas pärisorjusliku, oma aja ära elanud, süsteemi all arenev vabrikotööstus. Pärisorjuses raskes talurahvas polnud võimaline varustama tööstust vabapalgalise tööjõuga ning samal ajal ei moodustanud veel niivõrd laiaulatuslikku ja ostuvalimelist tarbijat, kes oleks suutnud osta veele siseturul toodetud saadusi. Palgatöölise arv kavvas küll pärisorjate arvel, kuid nende põhimassi moodustasid välja hoopis tööle lubatud mõisa- ja riigitalupojad. Oma tootajast maksid nad obrakit härrale või riigile. Mõisnikul oli õigus oma obrakitalupeoga külla tagasi keetsuda, kui ta rajas lisatööjõudu põllumajapidamises. Mitte-pärisoriseid vabapalgalisi töölisi väikekodanike ja liuna-tööstuslike hulgas oli aga sellal väga vähe. Tööstuse laiaulatuslik ja vaba areng oli mõeldav ainult pärisorjuse kaotamisega. Feodalismi kriisi põhjal välja kujunenud olukord veis Venemaa majanduse tohutu mahajäämuseni võrreldes Lääne-Euroopa kapitalistlike maadega, ning samaaegselt põhjustas ta töötavate hulgade olukorra halvenemise ja talupoegade ning manufaktuuride tööstuslike klassivõitluse teravamist, mis avaldus arvukais

talupoegade ja tööüimele ülestõusudes.

Muudatused tootlikes jõududes ja tootmissuhetest tingisid omakorda muudatuse klassikossuises. Suurenes laostunud väikemõisnike ja hoopis mõisata aadlike arv, kes hakkasid ära elama nn. „priilima-sõjatera” oma suurmõisnikest sugulaste juures.

Talupoegade hulgast kerkisid esle kulaklikud kui ka tööstusega tegelevad elemendid. Maata ja hobueta kehvikeste kõrval võis kohata jõukaid peremehi, kes ei pöördunud jõesmaaga, vaid rentisid mõisa- ja kroonumaad, sisseseiduhoove, kõrtsi, veskeid. Kuid ükski rikastunud külakodanlane ei tundnud ennast oma varanduse täieliku peremehega: talupoja omandi omanamine mõisniku poolt polnud kaugeltki haruldusks. Linnades kasvasid kaubandus- ja tööstuskodanlus, käsitöölise arv. Nii arveliselt kui ka kultuuriliselt tähtsusest kasvasid segaseisusliku intelligentsi kaadrid, kes seisis riigi, mõisnike ja kodanluse teenistuses.

Kõik need sotsiaalsed protsessid, mida põhjustas feodalismi kriis, löid riigis pingelise olukorra, teravdasid klassivõitlust, põhjustasid vasturääkimusi valitsuse sise- ja välispoliitikas, mille baasiks oli Venemaa laostur pärisorjuslik majandus.

19. sajandi alguse vene ühiskonna materiaalse elu arenemine oli jõudnud niikaugele, et ta seadis päevakorra feodaal-pärisorjuslike suhete hävitamise ja kapitalistlike tootmissuhete kehtestamise.

Selle aja Venemaa klassid võis seda ülesannet täita aadli esrindlikum osa, kuna teised klassid polnud seda antud olukorras suutelised teostama. Veneluraha, kes oli sadu aastaid olnud mõisnike orjus, ei suutnud sellal tõusta laialdasele, teadlikule võitlusele vabaduse eest. Tõllaeagsed talurahva ületõusud jäid üksikeeteks, killustatud, stiihilisteks väljastumisteks ning nad suruti kergesti maha. Venelkodanlus oli väiksearuline ning nõrk, pealegi veel ilma igasuguse revolutsioonilisuseta. Töölisklass oli alles sindimas, või õigemini teda oli raske valdada üldisest pärisorjastatud talupoegade massist või õigusteta „muustadest“ ning kerjustest. Aadlisoost paremate inimeste ees seisis ühesandena ühiskonna arengut pidurdav jõud pärisorjuse ja isevalitsuse näol.

Sexabristid esimestena nägid ja tunnolsid feodaal-pärisorjusele korra kriisi, tema pidurdavat mõju kogu maa edasile arengule. Oma poliitilise äratuse said nad 1812. a. Isamaasõjast ning sellele järgnevad reaksiooniajad.

1812. a. sõda algas pärisorjusele Venemaal majanduslikust seisukohast lähtudes väga ebasoodsalt. Kiigi rahvajad olid korrast ära. Tuli massiliselt välja lasta paberiraha, mille väärtus langes kohutava kiirusega. Kui 1805. a. üks rubla paberirahas maksis 77 hõbekopikat, siis 1812. aastaks tema väärtus oli langenud juba 20 kopikale. 1812. a. polnud

tsarismil peaegu mingiuguseid rahalisi ressursse sõjapidamiseks. Sõja puhkemisel tuli kasutada äärmisi, kuid samal ajal vähe rahalist olukorda parandavaid vahendeid: lõpetati igasugune riiklik ehitustöö, katkestati elanikele hüidiste väljamaksmine, hakati miinima riigile kuuluvaid maid, tõsteti soolahinda. Herzen pidas valitsuse rahakriisi tõsiselt suureks, sest isevalitsejad viimase ajal polnud kunagi pöördunud rahva poole abisaamiseks. „Peeter I ajast saadik ei olnud vene keisrid rahvaga vääkinud... Aadel ja kaupmehed ulatasid valitsusele abistava käe ja päästsid tema kimbatuses. Rahvas, kes unustati isegi selle üldise häda ajal või keda põlati liialt, et paluda temalt verd, mille ralamiseks arvati ilma tema nõusolekuta äigust omavat, - rahvas tõusis üles massiliselt ilma üleskutset ootamata ja omaenda huvides.“

Alaunud sõda teravdas vene tegelikkuse kõiki vastuolusid, ta vastandas rahvahulka patriotismi ja tsarismi rahuvastase poliitika. Sekabristid mõistsid ja nägid selles sõjas täielist jõudu vene rahvas, kelle aktiivsuse ja vere hõnaga saavutatigi võit võõramaaiste vallutajate üle. „Valitsuse kõik korraldused ja järepingutused olleksid olnud tühised sellers, et

1. Herzen, Valitud artiklid ja kirjad, I r., lk. 13.

kihutada välja Venemaale sisse tunginud gallid koos nende kaheistkümnেকেlelise armeeaga, kui rahvas oleks jäänud endiselt tardedumusse... Mäo da Kjazani teed, vasakul ja paremal, oli põld kaetud kirju valvahalgaga; ning mulle meendub siin mu kõrvatsammuva sõduri sõnad: „Noh, jumalale tänu, kogu Venemaa on tulunud sõjaretkele!“ Sõdurite hulgas enam ei olanud mõttekiud tööriistu, sest igäiks tundis, et ta on kutsutud osa võtma suurest üritusest; nii kirjeldas neid heroilisi päevi dekabrist Jakuskin! Patriootiline tüüs, mis oli haaranud talupoegi, kaupmehi ja aadli esirindlikumat osa, kaugeltki veel ei puudutanud aadliadvinut. Dekabristid tundsid, et kogu Venemaa patriotism ei saanud ega olundki kõikehaarav, tervekkik ja vastuoludeta. Ennastalgavalt võideldes raskete katsumuste aastal oma kodumaa vabaduse eest, kaitses tema võiramaiste vohelidajate vastu, nägid ja tundsid dekabristid-sõjasingarid, et nende ja valva võidu viili lähed nende kätte, kes pole sõimegi liegutunud võidu kaasus. Dekabrist Volkonski rõhutas, et sellised inimesed armastavad miisugustel rasketel aegadel ainult kargida patriotismist, näidata endid sõnades patriootidena, kuid selle kattelvarju all kramplikult hoiavad kinni oma valakukrust, kust nad

1. Зануку, ефатка, нучулла гжаофуча ll. б. Сюукууа, ll. 4.

isamaa jaoks aga ei tihka allõnigi olverdada.¹ Soja rahalised kulutused tulid kanda pärisõjastatud talurahval ja käsitöölisel, kellelt nõutavad pearahva ja srok moodustasid peamise sissetulku allika riigile. 1801. a. riigitulude kogusumma oli 81,1 miljonit rubla, sellest 39,1 miljonit rubla oli saadud maksudelt talurahva ja teiste töötavate hulka. 2 1816. a. 344,7 miljoni rubla riigitulust oli aga juba 211,3 miljonit talurahvalt. Need arvud näitavad, et pärisõjastiku riigi sissetulud kasvasid talurahva eksploatatsioonise suurendamise arvel. Soja ajal laostunud, kurnatud talurahvas ei seudnud oma võlgu peasegu üldse mitte tasuda. Kuid valitsus nõudis talastamatult sisse talurahva võlad, aga samal ajal aadelkond ja kaupmehed olid vabastatud igasugusest maksudest. Soja tagajärjed olid laastavad kogu rahva majandusile. Näiteks Moskva kubermangu erassete sõjakahjusid arvestati 270 miljonit rubla ulatuses.³ Sojategevuse piirkondades olid laostunud või hävinenud talupoegade ja mõisnike majapidamised, samuti Moskva ümbruse manufaktuurid. Soja tagajärgede likvideerimisel ilmus veelgi suuremal määral pärisõjastiku süsteemi võimetus, mädanus. Prantslaste poolt ajutiselt vallutatud (rajoo-)

1. vt. Табул, Оруженно-калужское и пушечное бзгг. гвг гекатружгб, к. 6.
2. vt. Милуеко, История народного хозяйства СССР, т. I, к. 456.
3. vt. scalsamas.

rajapoolides pärast vaevase minemakihutamist terve rea aastate jooksul valitus üldine puudus ja nälg. Aleksander Muravjov, kes käis 1813. a. Borodino lahingu- paika vaatamas, nägi siin talupoegade laostumist! Talupoegadel polnud ühtegi tera viljakemtet. Põllud jäid külvamata. Elanikkond oli muutunud kerjistes, kes elatusid juhulikest armuandidest. Lahingu- väljale ei püstitatud ühtegi mälestusmärki vapraks isamaa poegadele, kes hukkusid siin Venemaa saats- se otsustamisel. Kibestusega meenutas Muravjov, et tsarismil jätkus raha kaks miljonit rubla näol Väta- loo elanike abistamiseks, kuid vene rahva puuduste leevendamiseks ei jätkunud rublagi. Asjaolu, et tsarism oli määratud sõja tagajärjel kaunatada saanud kukermängude elanikud hukkamisele näl- jast ja viletsusest, rõhutas ka Bestuzjev Marlinski.²

Väit sõjas saavutati rahvamasside vere ja vaevade hinnaga. Järgnesid välismaa sõjaretked. Vene rahvas võitles oma ohvrite näol enesele sõltumatus ja esitaks Euroopa rahvaste hulgas. Rahvas - võitja ootas enesele väärilist tasu. Sõdurid ja maaväeväelased oota- sid ärgustatult pärast muulsusrikast võitu oma vabas- tanist pärisõigusest. Kuid tegelik elu Venemaal pu- rustas kõik sellelaadsed illusioonid. „Mis puutub aga vaesesse maamehesse, siis tema pöördus tagasi

1. М. Декабристы и их борьба, к. 165.

2. М. Угрюмовое сочинение о государстве..., т. I, к. 493.

oma nooguonua, adra ja oma pärisõjuse juurde. Põnal ei muutunud midagi, talle ei üngitud üngi-
sugust püüest tasus võide eest, mis osteti tema verega,"
kirjutab Herzen! Tsaar ja pärisõjused hakkasid
kindlustama innukalt pärisõjust, suurendasid po-
litilist survet. Projektid pärisõjuse kaotamisest
ja konstitutsiooni maaspaanemisele Venemaal unis-
lati hoopiski. Speranski asemel said nüüdsest
peale keisri tugedeks kaus marureaktsionääri: krahv
Araktsjev ja vürst Jolitsõn. Reaktsiooni väidutse
jälle üng üngi ühiskondliku elu alal tekkis si-
saa. Vältuse ja enamine aadelkonna kähkumised
liberalismile üng reaktsiooni vahel olid üngitud aadelkon-
na enese lõhestumise vahetus osas: uus tundis salaja kaasa
esivõidliku ideedele, teine aga hoidis siini vauast. Enamine
aadlist aga nõukes, teadmata keelua suurendada. Ühest kül-
jest muutus pärisõjuse aadlile inna väheni kasulikuks. Keiselt
puolt aga pärisõjuse eitamine tähendas ka feodaalaadli esõigus-
te eitamist, mõisniku aadli enese eitamist. Keid elu nõudis võselt
muudatusi ja sel ajal, kui enamine aadliuist ägasid, õhuasid
raskeid aegu, nõukesid uut ja vana vahel, õtusid tollaegsed
esivõidlikud mõnesid sellesama aadli hulgast mõjovaid vabe-
deid isamaa päästmiseks pärisõjuse üng üngituse kühkerst.

Enne aga, et selgitada aadlile uuenduste paremust, alustasid
dekabristid pärisõjuse halastamatut paljastamist. Janu-
kini, Bestuzjev-Marlinski, Rajevski, Kakhovski üng teiste
dekabristide revolutsiooniliselt julgid paljastused pärisõjuse ja

1. Herzen, Vältitud artiklid ja kirjad, I k., lku. 14.

isovalitsuse adressil näitasid, et vene ühismondlikkuse ellu on ilmunud patriootilised võitlejad - revolutsionäärid.

Jakuškin näitas, et pärisorjusega kaasas käivad pahed Venemaal 19. sajandi algul pole sugugi vähenenud, vaid nad on süvenenud. Ta rõhutas, et pärisoriste talupoegade müümine jätkub endise ulatusega, kuid ainult vajataval kujul. Vaku on aruvald selle, et „varem ajalehtede kuulutustes trükiti otskohest: niisugune pärisorine inimene või selline talutüdruk on müümis, müüd on aga haotatud trükkima: niisugune pärisorine inimene ja selline talutüdruk antakse teenistusse.“¹

Jakuškin kirjeldab terve rea juhtumeid, kus „pärisorjus igal sammul avaldus küigi oma eitavamate tagajärgedega.“ Tema naaber mõisnik süüdistab kaalusega, tal on kari hästi söödud jalinveri, kuid 60 pärisorist talupoega on nõrkemas või suremas näljast. Pärisorjuskann ei ole piisavalt, lõhutsit, otsib kõige vajatumaid vahendeid, et muuta põrgus talupoegade elu. Teda ei häiri millalgi see, kui ta lõhub talupoegade perikonna, mängides kaardimängus maha oma kutsari ja toatüdruku. Teise naabermõisa valitseja väljamoeldused ähvarduste ja valedega, petab talurahvalt väga väikese kopina. Talve saabumisel külanõrtesides olivad sooja nälused, poolpaljad, nälginud talupojad, keda mõisnikud

1. Зауеков, ерарх, кувенла гуадрвога Иркутска, lk. 31.

2. Тамас, lk. 32. - 33.

saadavad sadade kilomeetrite kaugusel asuvasse manufaktuuriidesse obrokite teenima. Kohaliku maapolitseinike omavoli ega julmus pole millelegi piiratud: ta peenis poolsurnuks vanakese, kes ei saanud nii väheku peast ära võtta mütsi.¹ Jakuskin julgeb avalikult teatada, et mäisüine ja politseinike omavoli pole kaugelki juhuslik, vaid nad püüavad talupoegade peesmisel igati jäljendada esimest mõisnikku riigis - tsaari. Selline veendumus Jakuskinosse süvenes tema tagasipöördumisel sõjantseid Venemaale. Tagasituluud sõjaväe paraadi tules vastu võtnud Aleksander I. „Samal silmapilgul juosis tema hobuse eest üle tänava talupoeg. Kõiks kannustas hobust ja kihutas põlgastatud mäögaga põgenejale järel. Politsei peenis talupoja läbi... Mulla ta (s.o. tsaar - L.X.) tahtmatult meendus kassina, kes on mingitud iluduseks, kuid, kes siiski mitte kunagi ei või näha hiiri ilma neile kallale toomata.“² Jakuskin seisukoht pärisõjise seistes on kindel: pärisõjise võib Venemaale kindlasse kutsusse. Kuid teiselt poolt ta näeb, et sellisel juhul ei tohi tema kui patrioot jääda lihtsalt pealtvaatajaks, vaid ta peab võitlema koos oma nõtkakaaslastega, et ainult päästa Venemaad kutsustlikust pärisõjusest ja isevalitsusest.

1. vt. Zamuexu, o'apys, uuebilla g'kad'pueja byyukuna, lk. 34.

2. Samas, lk. 9.

„Vene mõisniku käitumine oma talupojaga on kohutav. Nõuqid oma plantaatorite juures on õnnelikumad meie mõisatalupoegadest. Müüa ipsisult perekonnaliikmeid, röövida süütu, demoraliseerida talunaisi, seda keegi nõud ei pea milliks, vaid teevad seda sihilikult... Meil on olemas sidamatummuistuse aadlikke, kes jagavad välja talunaiatele hordakõera kutikaid imetamisest, selle kokkuvõtte tegi vene mõisnikust Bestujev-Darliniski.¹ Kuid ta ei jäta valgustamata ka pärisõjusest tingitud teisi varjuniingi, hädasid, mida on toonud enesega kaasa pärisõjusele korra viis, mädasus.² Valitses on teid ehitamisele ajunud üle kolmandikku Venemaa talupoegadest. Nende viisi aga sellal põldudel hävis. Mõisnikud käsutavad talupojad heina- ja laenustöödele, kuid tegelikult siin midagi olulist ei lasta nende jõuksul teha. Mõisnikud käsivad talupoegi hooneid ehitada; talupojad teevad töö valmis, kuid siis alles leiavad mõisnikud, et ehitus pole vormikohane ning lastavad ta lammutada. Viinapõletamise keeld võtab paljudes teravilja kubermangudes talupoegade viljaniingi võimalused, teistes kohtades aga nõrtsid röövirad elanikkonnalt viimase raha. Talupoegkond on meelikeitele viidud ja haaranud kõige lapsikumatest keelujuttudest roni

1. Угопанни козуално. родуруекуе. . . , т. I, lk. 495.

2. Ут. сеалсамас, lk. 496-498.

kui ainult nad sisaldavad maasaamise võima-
lust. Bestuzer mitte ainult talupoegade seisusehald-
e käsitle pärisorjusele ristumise kriisi poolt äärmu-
sele astud vastuolusid, vaid tema vaatlusobjektides
on kõik Venemaa klassid ja kihid: talupojad, väike-
kodanlased, kaupmehed, vaimulikkus, aadlikud ja
sojaväelased. Pärisorjuse säilitamine on muutunud
võimatuks, sest „...kõikides nurgades ilmuvad rahul-
olematud isikud, tänavall oldi õlgupidi koos, kõitjal
muriseti - kõik väärised: milleni see kõik meid välja
viib? Kõik elemendid käärisid. Ainult valitsus tük-
kus murituult vulkaanil...“¹

Rajevski paljastused pärisorjuse võllematu-
sest, vastikusest leiavad kõige selgemat, järjekind-
lamat käsitlest tema proklamatsioonis „Talupo-
egade õigused“. Rajevski, jälgides Raditsievi esseeju,
küsib vihkava paljastusega: „Kes andis inimesele õiguse
inimest pidada minu omaks ja omandiks? Millise õiguse
järgi tema keha, varandus ja isegi hing võib kuuluda
teisele? Kust on väetud selline seadus kaubelda, vah-
tada, maha mängida, kinnida, ja vägivaltseda sul-
le enesele sarnaste inimestega?“ Rajevski kaitab, et
pärisorjus pole ainult inimesele vastik olemus, vaid
ta pidurdab kogu majanduse arengut. Ebatalius ja
majanduslikult kahjulik on rahuarvuline mõisateerij

1. Уголовские сочинения - новгородские... , т. I, к. 496.

2. Тамар, т. II, к. 365.

teenijate kasutamine. Juhul kui mõisnik, kellel on 500 pärisorja, nendest 50 rakendab igasugustele mõeldavatele ametikohtadele oma mõisamajapidamises, siis sel juhul "... hakkab naduma poliitilise ökonomia igasugune alus."¹ Mõisamajapidamises ja kõrgis tööstuses ettevõttes takistab viljakat tööd pärisorine sund. "Meie vabrikud ja ettevõtted, mis põhinevad orjatal, kunagi ei tee sellist kasu, kui seda saadakse vabapalgalistes ettevõtetes, sest seal valitseb töötahe, siin aga sündimine; seal on kokkulepe ja palk, siin aga paratamatus ning kiirustamine; seal on isiklik tulu arvustamine ja püüdmise, siin ainult hirm karistuse es."²

Rajevski mäistab, et valitsevat olukorda ei saa milliselgi juhul parandada pärisorjuse ja isevalituse säilitamiseks, sest viimase juhul riigiparand jääb endiselt aadli kätte, kes kasutab seda oma huvide kaitsmiseks ja nõrgemate rõhumiseks. "Kuid värbajapäis mahajäämisest, orjusest ning raimupimedusest tuleb leida. Rajevski ei nähtu vabanemist paratamatuses ja suunas. "Uue aadelkond on hukkunud küllusesse, liiderlikkusse, tegevusetusesse ja amoralisesse. Ta ei nõua muudatusi, kuid ta hirmuga vatab paratamatusele kaotada oma türanlikku aumoti."

1. Удѣлъныя сословія въ Россіи . . . , т. II, кн. 366-367.

2. Pealsamas.

õigust oma õnnetute talumeeste üle. Kodanikud!
Siin pole vaja nõrku vahendeid, siin on vaja otsus-
tarat ja ootamatut lööki!"¹ Peega Rajevski hüü-
gab referendim ja ta nõuab pärisõiguse kaotamist
revolutsioonilisel teel.

Demabristid olid veendunud selles, et tala-
raha ja tööinimeste järgest kasvav rõhumine mõis-
nike poolt liiab otsustavat vastupaasi, et rõhutatud
rahvamassid tõuserad võitlusele. „Ometest, mis on
lucustatud õlgatuste alla, sünnivad tormid, mis
paikavad kummuli lossid“, kinnitas Lenin.²

1818-1820. aastatel oli haavatud booi ümbrus
talupoegade ülestõusudest. Talupojad valisid endile
juhikid ja, relvastudes teiraste, hangude ning kirvesti-
ga kihutasid kohalasaadetud sõjaväelikesed mino-
ma. Ülestõusudest oli haavatud üle 45000 talupoja
ja 526-s külas väeti tarvitusele relvajäänd. Pärast
juulma rahustamist määrati enam kui 400-le inimes-
le kohtu poolt rünnakus sai Siberisse suunati üle
saatmine. Liikumise suurema hoo ajal avaldasid
kohalikud väimud ja Peumaa mõisnikud üldist
kartust, et ülestõus võib laieneda Pugatõvi üles-
tõusu taoliseks. Tähevalmalikumisega päimusid
tööinimeste rahutused. Inglise nõudsid küladest
kääratud manufaktuureide ja vabrikute pärisõigust

1. Удѣльному самоуправленію... , м. II, кн. 365.

2. Тароб, Оруженіе и вооруженіе и фактическое бытіе
крестьянства, кн. 23.

töölised, et neid tagasi viiakse talupojaseisundisse. Siid
selle kõrval esineid töötasu kõrgendamist, hindenormi-
de muudmist, meistrite asendamist ja elamistingimuste pa-
randamist nõuded. Mõnikord võis liikumises juba när-
gata teatavat organisatsioonist. Kõik see ei või-
nud mõelda mõnda dekabristidest nii, et ta poleks
avaldanud neile oma nõuget. Nad hakkasid siiga-
ramalt aru saama, et talurahva ülestõusude põh-
jused olisid sajad sajandeid kestunud rängas feodaalses
rõhumises.

Dekabristid sidusid oma pärisorjuse-vastase
võitluse võitlusega isevalitsuse ja tema reaktsiooni-
liste institutsioonide vastu. Nende võitlus kandis
siingi revolutsioonilist iseloomu. Dekabristid paljas-
tasid pärisorjusevastase isevalitsuse rahvarastase poliitika.
Nad jäid kindlate järeldusteni, et isevalitsus ei saa-
da rahuldada ega täita nõudeid, mida esitatakse
talle uute, areneva kapitalistlike suhete poolt. Ise-
valitsus kindlustab igati raua feodaalsuhteid, sest ta
nagu uus reaktsiooniline aadlikkondki on elluliselt
huvitatud kapitalistlike suhete elluviimise taastamis-
est. Mõnede isevalitsusliku riigiparavaat oli
heaus peritsusnohaks petistele, alama massu võimudele,
valismaistele karjeristidele, müüdavatele vohku-
nikule ja igasugustele teistele pimedusjüngeritele.

Kakhovski ja Bestuzjev-Marinski oma kirjades
Peter-Pauli kindluse kassettidest tsaarile näitasid

kõige mitmekesisemaid juhtumeid ametlike müüdadu-
sust ja kuritarvitustest võigusta rahva kallal, üldisest
tööstuse ja kaubanduse langusest ja traari ning riik-
valituskliin riigiaparaadi võimetus, nõlbmatust ja
pehkimust. „ Ühe sõnaga riigis, kohtutes, komis-
sariaatides, kuberneride ja kindralkuberneride
juures, - kõinjal, ... kes jõudis, see rõõvis; kes aga
ei suutnud rõõvida, see varastas... ühed kohtu-
sunnud joovastusid õnnest, sest ainult neile oli Venemaa
töötatud maksas. Neude alkaemaksurõlminis saavutas
ennemuulmatu lähematuse astme. Kohtu kirjuta-
jad haüksid enestele hobuseid, tõusikud ostsid
terveid külasid. Ainult alkaemaksude kõrgendatud
hinnad eraldasid kõrgemaid ametikohti...“¹ sellise-
na nägi traariametnikke Bestuzjev-Marlianski. Kakkors-
ki aga paljastas: „Meil ei ole raudust, ei ole raha,
ei ole kaubandust. Kuid mis kase on meil täakidest
riigis? Näd ju ei taida meid, vaid me nende pärast ol-
me määratud seruuksnälginiseli... Meil on isevaltas-
liu võim. Riiginõukogu on küll olemas, kuid see on
mängukaunike... Meie ei sa väidelda välisraeulastega,
kuid sellasemel on sisemised raeulased, mis kuruavad
riiki: rauduste peedumine, ebaõiglus, kaubanduse taga-
simenik, rasked maksud ja üleüldine vilitsus.“²

Isarismi ja pärisõiguslaste poolt väljamõeldud

1. Уголовный кодексъ - нолитуреческ... , м. I, л. 496.

2. Тамас, л. 514-515.

kollektiivsed plaanid ulatuslike sõjaväe asulate loomiseks ja uue sõduri muutmiseks vajalikuks mehhanismiks liidsid otsustavat vastupanu dexabristide poolt, kes ise olid sellal enamikus sõjaväelased. Arvekat sõjaväge vajab tsarism oma hegemoonia säilitamiseks ja pärisõiguse kindlustamiseks Euroopas. Valitsus tahtis sõjaväe ülalpidamise kulusid vähendada sõjaväe asulate arvu järgi suurendamisega, kergendada oma finantsilist olukorda. Tegelikult kujunes olukord vastupidiseks: kui 1844.a. kulutati sõjaväe tarbeks 172 miljonit rubla, siis 1846.a. kulus selleks juba 200,7 miljonit.¹ Aadli erindlikud inimesed nägid sellis isevalitsuse poliitika ilusid pauerotti. „Kui praegu küsida: kas sõjaväe asundused on inimarmastuse ja mäistuse viljaks; kas nad teevad sõdureid õnnelikumaks, nende pereõnneaspektid mäistlikumaks; kas nad liid riigile kindluse kodukolde kaitseks vägivalla vastu, ja kas nad vähendavad kulusid armeel ülalpidamiseks? Sellele ja kõigile tiistele küsimustele tuleb vastata otsustava eitamisega“, kirjutas Fou-Bracke, kes ise oli sellal üsna lähimaid Araktjejevi kaaslane.²

1846.a. alustati uue kooga sõjaväe asulate loomist. Aleksander I andis Araktjejevile juhtuõige käitumise, sel juhul kui talupojad ja sõdurid vastu hakkavad. Tsaar näidis kategooriliselt, et need asulad tuleb maksu

1. И. И. Шушченко, Утопиям народовольцев России в СССР, т. I, lk. 462.

2. Утопиям народовольцев... , т. I, lk. 575.

nis maksab luma ka sel puhul kui lajadega tuleks
katta tee Peterburist Tšudovoni? Jakuškin kirjutas,
et Araktšev täitis korralikult tsaari käsku. „Kui
Araktšev, kes küigis asjus uhaustas sellega, et tema
on ainult isevalitsija kuukas tööriist, ka siin sel
juhul ei muutunud eumast... Nõrgorodi kubermangu
valdades, kuhu pidi loodama esimesed uued sõjaväe
asendused, riigitalupojad tõusid üles. Araktšev saa-
tis nende vastu ratsa- ja kalurivai. Talupoegi tulistati,
raivuti tiiknides, paljud aeti läbi kadaluju, ja lõpu-
sõnitud inimesed pidid alistuma. Pärast seda teatati
talupoegadele, et nüüdsest peale pole neil enam maju-
lga varandust, ja nende lapsed jäävad kaitso-
tides...“¹ Edasi Jakuškin iseloomustab varjamatu
vihaga Aleksander I, ueda Euroopas peeti vaitjõus,
liberaalide korifeeks, kuid kes varemool oli „metsi-
meks ja peale selle veel mõistusetu despotiks. Tema
aimekeseks tegevuses olid vahiparaadid, paraadid ja
üle raatused.“² Lõdureid hakati õpetama taas kepi-
ga. Viidi läbi sõjaväe puhastamine vabameelsetest ohvitseri-
dest. Eelistati meelsamini sakslasi, balti paruneid. Pal-
jud demabristidest, 1812. a. Isamaasõja kangelastest, läk-
sid ise sõjaväeteenistusest. 1818. a. läks errei Kõle-
jev, kes rõhutas, et „nüüdsest peale sõjaväeteenistuses
kolbarad paremini lühjused.“³ Vilgi suurema tähts-

-
1. Занукова, с. 17, уеллала гунаофуча Якушкунга, lk. 15.
 2. Скалсманс.
 3. Демаофуча, lk. 605.

sega oli luultava põhjendus oma sammule: „Ma te-
nisin isamaad nii kaua kui ta vajab minu kodanika-
kohustust. Nüüd ma seda enam jätkata ei taha, sest
ma näen, et sel juhul hakkab isevalitsuslikele despo-
dile kogu teenima.“¹ Rõõjev pühendas end koos Bes-
jev-Marliuskiga agitatsiooniliste laulude loomisele.
Lauludes: „Tsaar meil preisi saaks, meiner seljas
ahlane“ ja „Paraadide eest ainult autasud, emakese
tõe eest - otusted Kantsiatskale“, avaldus kirglik protest,
mis nõudis mõtetu drilli lõpetamist, vee sõduri alanda-
mise asemel tema väärimeeste taastamist ja „preislaste“
kõrvaldamist armeest. Samasugune tee, samasugused
protestid leiame teiste desabristide poolt. Rajenski
kõneles, et „Araktsjevivi raudsed, verised kiskjakuimed
hakkasid mõju avaldama kõikjal... Teenistuses ei nähtud
äilkest, vaid taheti oyalikuu alandlikkust. Ma löysin
vree.“² Desabrist Lorev kirjutas oma „Penjonovski
polgu ülestõususes“, sellest kuidas kogu tsaariperenool:
suurvürstid Nikolai ja Konstantin; Nroolas abikaasa
suurvürstinna Aleksandra Fjodorovna jt. verre oli kas-
vanud kirg paraadide vastu, mis olid viidud pea-
aegu balletikuu stiili piirini... Mõlemad suurvürstid väist-
lesid teineteisega sõdurite õpetamises ja piikamises... Ni-
kolai käsutas oma lasti õhtuti 40 rauda kapralit... Tema
kõrgus näkis harjutada tääginõitlust ja marsside

1. Боевоустановку Фрейментах, л. 10.

2. Узорочные союдадно-нобуруеуе... , т. II, л. 348.

mööda peegelsiledaks poovitud... parkett, põrandat...
Mitte harva ei juhtunud, et suurvürstina Alexandra
Fjodorovna..., seisis rivi parimal tiival kõrvuti kellegi
kolmeteistkümmes versoksi-püksuste verrudega grenadeeriga
ning marssis, vapvalt välja siutades oma kinganinaki-
si.¹ Kindral Orlov, kes oli sellal 16. diviisi
komandör, keelas oma käskkirjaga ohvitseridel sõdu-
rite pehmuse, mõitamisest. „Discipliin on langenud, aga
pole pataljoniis sõdurit, kes ei oleks tundnud oma kohal-
dada, et tal on ülemus... Kes suudaks mind uskuma
panna, et veele sõdur oma kodumaa väärilise pojana,
... ei väi peenuta olla usaldatav ja korralik? Mul on
hästi lähemalt selle küsimuse kallal arutleda... Põrdu-
gem meie sõjaajaloo juurde: Suvorov, Rumjantsev, Put-
jõnkin - kõik need inimesed, kes tüid kodumaale ja
meeste muulust, olid sõdurite sõbrad, kahlitsesid alati
nende heaolu eest... Siin on need näited, mis selgelt räägi-
vad kõigest ja igapähele, et toores käitumine alamväelaste-
ga on vastuolus mitte üksi reeglitega, vaid kõigi kogemus-
tega.“² Orlovi nämmiri oli uue sõdurite karatustüs-
teemi sügaraks kriitikaks, rannekas protestiks oyu-
se ja kepi vastu. Dekabristid nägid pärisorise
sõduri elus selgesti neid viletsusi, puudusi, nälga
ja väigusetust, mida pidid sõdurid taluma kaardim-
mend viis aastat; sõjamee asunduste elamine aga

1. Узорная соювално-нолууреее... , m. I, lk. 584-582.

2. Тамас, m. II, lk. 300.

kogu eluaeg. Dekabristid-olurühnid olid põhjalikult veendunud selles, et sõjavägi ei talu olukorda, millesse teda on antaunud pärisõiguslased ja veev saaslased; vraid tõuseb oma ja rahva olukorra parandamiseks ülesse, saab peapüüas, mis perustab pärisõiguse ja isevalitsuse ikke. Ülestõuseid Ukraina sõjaväe armuudustes 1817. a. ja 1820. a. Peterburi Semjonovski kaardiväepolgu, tõestasid aadli-revolutsionääride salajasi soove ning sisendasid neisse veendumust et isevalitsuse tugi on valmis tsarismi-ja pärisõiguse vastaseks väljastumiseks. Suurim tähtsus dekabristide seisukohalt oli Semjonovski polgu väljastumisel. Polku peeti keisri lemmikpolgus. Polku oli kuulsaan saanud oma saugarluuga 1812. a. Isamaasõjas ja välimaa sõjakäikudes. Tema ridades oli kulu dekabriste; S. Muranov-Apostol, Bestuzjev-Rjuminin, Svistunov, Vadnorski, Šerbator jt. Neist said hiljem 1825. a. detsembri riidumuste aktiivsemad tegelased. Kuigi karistatud Semjonovski polku saadeti laiali, siis koos temaga oli laiali läinud esimesed revolutsioonilised mõtted.

Pärisõigusliku süsteemi kuis 19. sajandi I veerandi lõpus oli kujunenud, sellisena, et ta näitas uduelt kodanliku revolutsiooni situatsiooni piirjooni. Viimase tunnustena olid olemas: 1) talupoegade, sõdurite ja töökimete hulga liikumise kiire kasv, mis oli ütiid herkinud uuele jõu ja teadlikkuse astmele, võrreldes 18. sajandiga.

2) aadli ridades revolutsioonäärude ilmumine, ues tund-
sid, et pärisorjus ja isevalitus on Venemaa igasugu-
se edasilükkumise piduriteks ning nende säilitamine
või maa katastroofini või määrab Venemaa sõjanduse,
mahajäämisele, laostumisele ja rahva keskaegsele rõhu-
misele. Aadli revolutsioonäärud nägid, et nende väl-
jaastumine on eelkätt nende uui patriootide üles-
andus: „Olukorrad Venemaal oli selline, et siin
pidi tingimata toimuma pööre. Seda arvanist
tähtsaks riigi mitmesugustes osades toimuvad ta-
lupoegade ülestõusud mõimike vastu..., üldised
kaebused liigkasuvõtjate- ametnike peale kuberman-
quides ja lõpuks, me uskusime, et sõjaväe asenduse
te loomine samuti saab aja jooksul riigipöörde
põhjuseks.“¹ Nümsuguse põhjenduse andis dekabristi-
de väljaastumisele Trubetskoj. Seda väljaastumist
aga dekabristide revolutsioonilise osa kaugeltee ei
kujutauud lihtsa pöördina, vaid põhjaliku pöö-
rina. „Mitte ikoonidega, mitte kummardustega mid
raua ja seadustega“ kujutasid eelseisvat võitlust
euestele ette Rõljev ja Bestuzjev-Marlinski.²

1. Россияне декабристы, т. I, л. 7.

2. Упорство социально-политическое..., т. I, л. 544.

2. Dekabristide revolutsioonilised kavad Venemaa ümberkorraldamiseks.

Dekabristide revolutsiooniline patriotism mitte ainult ei muutunud paljastada pärisoryuse ja isevalitsuse reinkarnatsiooni, vaid ta näitas Venemaal väljapaistunud maa revolutsioonilise ümberkorraldamise kavades ja programmides. Dekabristide kodanlikeud programmid olid sellega tingimustes sügavalt progressiivsed, sest nad soovustasid vaba, iganeus feodaal-pärisoryusliku suhtekorralduse varisemist, mistõttu näitlus uute kapitalistlike suhete eest oli ühtlasi ka revolutsiooniline näitlus.

Dekabristid olid pärisoryuse uueaegsed vastand. Nende näitluse pealemääraks oli pärisoryuse erandite hävitamine, pärisoryusliku töö aseendamine vabapingu ja vabapalgalise tööga. Juba uel ajaloolisel näsil olla pöördelised tagajärjed Venemaa majandusele, poliitilisele elule. Põllumajanduses, tööstuses valitsev aadliklass püüdis iga hinna eest oma monopolina säilitada pärisoryuslikele töödele niing uutes rahalis-kaubaliste suhetes püüdis kriisist pääseda ratsionaalsele majandusele silminähtu teel uue tehnikaga baasil. Muidegi need katsed kukkusid hädasti läbi. Amult dekabristide poolt näidatud tee - pärisoryuse hävitamine - olus avanev tee vee põllu-

majanduse ja tööstuse arengule.

Senabristide radikaalsema tiiva esindajad Pesteli ja Jakuskiini liikutes nägid, et ainuüksi pärisorjuse kaotamine ei lahenda naugettaid veel mitte sotsiaalseid pahesid vene agraarsuhtes. Vene mõisnikud, kes isel väi teisel määral tajusid võimatust säilitada oma monopoli pärisorjeliinule täie, püüdsid oma klassi huvides alles hoida oma teist monopoli - monopoli oma suurmaaomanudile. Aadli-revolutsionäärid Jakuskiin ja Pestel tundsid, et pärast revolutsiooni ei saa "... jätta maad aadlile", sest selle tulemuseks oleks olnud oligarkhia, rahvas poleks vabavennisest arugi saanud, sest vene talupoeg tahab alba vaba ainult koos maaga." 1820. aastal tahtis Jakuskiin vabastada oma talupoegi maata, kusjuures viimast hakkavad nad kantama rundi eest. Peatunud oma kavatsustest talupoegadele, need vastasid: "Hea küll, isane, jätame kõik vanatriisi: siis kuulume me küll sulle, aga maa meile." 2 Pärast seda vahjuktumid Jakuskiin hakkas uskuma, et "talupoegade vabastamine ilma, et neid varustataks vajaliku hulga maa- ga, tähendaks ainult rahuldada pooleldi nende sõltumatust. Maaomandi jaotamine talupoegade ja kogukonnaliin omanud vahel moodustavad neil need põhialused, millest aja jooksul peavad väljja

1. Herzog, Valitud artiklid ja kirjad, I v., lk. 20.

2. Замечу, орапу, нуеууа гекадруеја и. б. Акчукуна, lk. 32.

kujunema meie riigi kodulise korraldus...¹ Järelekuulvalt
õigustatult tungis kallale liberaalidele, kes... kõige
rohkem julgusid väakida ainult pärisorjuse hävitami-
sest, ja olid kindlad, et inimene, kes isiklikult mitte-
kellelegi ei kuulu, on vaba, olguigi et tal pole mingi-
sugust omandit. Euroopa proletariaadi üüdule olu-
kord mitte sugugi aga ei häiri neid kõige haritumaid,
heaarabastlike inimesi."²

Talupoegade vabastamine vabastamisel maa-
ga, majapidamisinventariga pidi dekabristide plaa-
nides kindlustama esimestele majandusliku kaasi,
hoidma ära nende vaesumise. Talupoegade vabas-
tamise küsimused olid esitatud nii Nikita Muravjovi
konstitutsiooniprojektis kui ka tunduralt demokraatli-
kumalt Pesteli "Russkaja Pravda". Muravjovi esialg-
se projekti kohaselt kuulus pärisorjus kaotamisele, kuid
maa pidi jääma mõisnikule. Pesteli ja teiste radikaalse-
mate vaadete pooldajate survel pidi ta andma talu-
poegadele vabastamisel talukoone juures asetseva maa-
ja lisaks sellele 2 tiinu niikui maad iga pere kohta.
Kuiigi Muravjov püüdis lähendada agraarküsimust
aadlile emase klassipirratuse vaimus, siis selle aja
tingimustes tema agraarküsimuse lähendamise oles
mõnagi tähtsatuud kapitalistlike suhete väite. Mu-
ravjovi poolne pärisorjuse kaotamine oles tähtsatuud

1. Зауверен, что вы, не имея никаких оснований, не можете...
2. Fealsamas.

peisi teed uue põllumajanduses.

Otsustavamalt astus aga mõisnike suuvmaaoman-
di aluste kõigutamisele Pestel. Tõma . Ruskaja Par-
da* kuulutas talupoegadele vabadust koos maa-
ga ja pealegi seda veel ilma igasuguse väljastuta.
Pestel tunnistas kõigi kodanike õigused maaile, mida
ta jagas kahte ossa. Riigi poolt mõisnikelt konfiske-
ritud maa maedustas kogukonna maafondi. Sealt võis
iga kodanik saada jaosmaad. Seda ei saa osta ega
müüa. Talurahva abistamiseks luuakse igasse valda
pank. Niisama maaost kuulub riigile näi mõisnikel. Seda
osa näidi müüa ja osta. Kõigi Pesteli maaseaduse el-
näi ei hävitunud mõisnike maaomanid täielikult,
oli ta võrratult progressiivsem, demokraatlikum kui
Illerajovi projekt. Pesteli programm maanõustumes
tähelede kapitalismi arengut amerika teed mööda.
Herzen hindas Pestelit äigesti, nimetades teda „sotsia-
listiks enne sotsialismi ilmumist“. Herzen väitas, et kllal
Euroopas ei huvitunud kedagi sotsiaalsed küsimused.
„Gracchus Babeuf oli... ammu juba unustatud. Saint-
Simon kirjutas oma traktaate, kuid neid ei leigand
keegi. Oweni katsete vastu pöhuud huvi suurem. Tolle
aja uuemadki liberaalid... olksid töötanud paha-
meeliks, kui nad olksid kuulnud Pesteli ettepanemist...
mida ei kuulutatud välja mingis politaarlastest kaasuvas klu-
bis, vaid suure liidu us, millesse kuulused eranditult isikud
kõige rikkama aadli hulgest. Pestel pani neile

ette saavutada kas või oma elu hinnaga oma-
enda mõisade eksproprieerimine.¹

Pestel oli ka järgi kindel vabariiklane. Vreundu-
uud vabariiklaseus muutus ta pärast põlvajaliku kaadri-
lusi ja Lääne-Euroopa konstitutsioonide uurimist. Kuid
siit midagi väinustavat ta ei leidnud. Ta rõhutas,
et Inglismaal ja Prantsusmaal kehtivad põhiõadu-
sed teda ei rahulda. Need on ainult kattelõuad
kuninga või ministrite piiramatu väimu es. Vahe-
neude manda ja vee isevalituse valitsenunormi-
de vahel seisab ainult sellis, et isevalituse piira-
matus on selgesti näha, kuid läänes on see var-
jatud.² Kõne alla ei tulnud ka P. Ameerika Ühend-
riikide riiklik korraldus, kus demokraatide seotus-
hald oli kõige inetum neegrute ja teiste värvuliste³
metse tagakuisamine. Lenin tõstis esile demokra-
tide suure ja ismese teenena vee revolutsioonilise
liikumises vabariikliku traditsiooni loomise.³ Pestel
ise ja tema kaaslased nägid vabariigis kõige suure-
mat heale, vabadust ning võitlust tema kehtesta-
mise ja kindlustamise eest pidasid nad oma patrio-
tilisena ülesandeks. „Ma muutusin hinges vabariik-
laseks ja mitte milleski muus ma ei näinud Vreunmaal
suuremat hüvangu ja kõrgemat õndsust kui vaba-
riiklikus valitsemises. Kõik me koos teiste liismetega mõtle-

1. Kirjen, Valitud artiklid ja kirjad, I k., lk. 19-20.

2. Uzoõpsuube eayuaunno-kouõjureeue . . . , IV, II, lk. 166.

3. V. I. Lenin, Teosed, 6. k., lk. 102-103.

sime temast, siis me sattusime sellisuse vaimustesse, et
mina ja teised ülejäänud olid valmis mitte ühes nõus-
tuma vabariigiga, vaid olime ka valmis tegama selli-
seid ettepanekuid, mis oleksid kaasa aidanud vaba-
riigi täielikule kehtestamisele ja kindlustamisele.¹ Pes-
tel ja vabariiklased dekabristid vägid ette, et pärast
isevalituse kukutamist, tuleb alustada kalastamalist
võitlust tema vaenlaste - monarhistidega. Revolutsio-
ni võitja pidi kindlustama kümneaastane ajutine
valitsus, mille ülesandeks oli esiteks, vältida mingi
välja juurida mässud, reelmised ja teiseks, võtta
kasutusse kõik vahendid selluks, et ei taastataks
kunagi isevalitsus.² Pesteli poolt kavandatud revo-
lutsioonilise diktatuuri ülesanded näitavad, et
dekabristid ei kartnud jakobiinlust "revolutsiooni
vaenlastega võitlemisel. Pesteli vabariigis kehtes-
tatakse sõna-, trüki ja usuvabadus. Kõik kodan-
ikud on võrdsed seaduste ja kohustuste ees. Seisused,
tsaar ja tema perekond hävitatakse. Vabariiklikas valit-
sussüsteemis võim on jaotatud seadusandlikuks ja
täidesaatvaks. Seadusandlik võim pidi kuuluma
üldise valimisõiguse alusel moodustatud rahvasõpre-
le, täidesaatev võim aga riigiduumale. Seaduste ellu-
viimise kontrollorganiks oli aga ülemnõukogu. Ko-
halik võim kuulus otseselt rahva poolt valitud

1. Уголовцев естественное желание... , м. II, кн. 167.

2. Тамас, кн. 83.

kukermangu, maakonna ja vallakogudele. Siin on
asundused, „millest juba paljas mõte täidab igat austra-
timõtlevat inimhinge puruksrekinuse ja õudusega;“
tulvad kohuselt hävitada, tema elanikud vabasta-
da ja osutada neile abi ja võimalusi vabades
põlluharijateks saamiseks.¹ „Ruskoja Pravda“ andis
kõikidele Venemaa rahvastele võrdsed õigused
- kõik võisid kasutada ühetaoliselt revolutsiooni
poolt kätte võidetud õiguseid, vabadusi ja hüvesid.
Rahvaste õigust lahkulehkimisele Venemaast ei tunnusta-
tud: siiused rahvad peavad aja jooksul kokku sel-
ma valitseva rahvusega ja kaotama oma rahvus-
likud erinevused.² Pestel rõhutab, et selline vhte-
selamine on uskätt vajalik väikestele rahvastele,
kes asuvad suurriikide vahel ning kannatavad
laastavate sõjaretkede purustuste, hävituste all. Rah-
vuslik pesimeus tuleb anda rahvastele, kes seda suuda-
vad kasutada, kuid mitte anda neile, kes „oma ise-
seisvat poliitilist sõltumatust ei saa kasutada...“³ Pes-
teli vaated rahvusküsimuses olid omapärased ja
kandsid teatud aadelliku piiratusi jaoni. Pesteli
„Ruskoja Pravda“ kohaselt Venemaa olus muutu-
mud esirindlikuks kodanlik-demokraatlikuks
riigiks, mille kõigist rahvustest kodanikud võisid
kasutada laialdasi kodaniku vabadusi ja muuta

1. Ugo Paunio esipõlvkond... , m. II, lk. 113.

2. Samas, lk. 88.

3. Samas, lk. 89.

võrdlemisi kiiresti jõukaks ja kultuuriliseks oma elu. Skaapis nõudkama riiklike korraldusega nägi Neumaaad ette tulevikus Muravjovi konstitutsiooni projekt. Selle järgi pidi siin kehtestatama koduvlik konstitutsiooniline monarhia. Muravjov pidas oma projekti isevalitsuse vastu suuremaks ja vabradigusi kaitvaks. „Kõrgema võime allikaks on rahvas, kellele ainuüksi kuulub õigus luua enda jaoks põhiliisi kadusi. Vene rahvas, vaba ja sõltumatu, ei ole ega saa olla ühegi iniku ega ühegi perekonna omanditi.“¹ Kuid Muravjov ei saanud siiski lõpuvi järjekindel olla rahva huvide kaitse. Poliitiliste õiguste laialdast kasutamist rahva paalt taxistas võrdlemisi suure vabaduslik tsensus. Tema konstitutsioon oma piiratud tõtte ei meeldinud Põhjaühingu vabariiklikult häälstatud liikmetele. Tulemuses oli Muravjovi autoriteedi ja osatähtsuse langus salajühngus. Juktivat osa hakkas sein etendama vündunud vabariiklane Põljõv. Ka Pstel tunnistas, et Muravjovi projekt ei meeldinud Põhjaühingu emanusele, sest „... õigus ametikohtadele ja osadott üldisest riigivalitsemisest põhines rikkusel... Niisugune suur aristokraatlike jõukuse vajadus suudis niind ja paljusid teisi vastu vaidlema tema konstitutsioonile.“² Vaatamata oma paolikesele oli siiski selle konstitutsioon progressiivsus silmanähtav. Tä oleks hävitunud re-

1. Узоранное конституционно-политическое..., м. I, л. 296.

2. Проектное государство, м. IV, л. 86.

valitsusliinud asutused, luuunud avarad võimalused
aodanluse klassivõitluses feodaalide vastu konstitutsi-
oonilises monarkias. N. Muravjov ei olnud monarkia
säilitamise ilvatingimatu pooldaja. Ta oli valmis
taari hävitama ja vabariiki välja kuulutama,
kui monark olnud keeldunud konstitutsiooni vastu-
võtmast.

Demokratide poolt loodud kavad Venemaa
ümberkorraldamises olid oma aja esindlikud, orgi-
naalsed mõtted. Nende programmide revolutsiooni-
lisust tõstas tunduvalt ajapole, et neis leiduvad
mõtted tulid siiski aadli ümbrondadest, kes otsusta-
valt astusid välja mitte üksi feodalismi ja isemõlt-
suse vastu, vaid ka oma klassi vastu. Et aga demok-
ristide konstitutsioonid ei muutunud tegelikkuses,
põlvud olad nende programmide ühtedes või teis-
tes puudustes, vaid revolutsiooni teostavate jõudude
tähtsuse suures alahindamises. Aadli-revolutsionää-
ride programmide siilbaltki suur põljalikkus kõigil
aladel, uldas, et nende ülesannete lahendamiseks, vältli-
ses nende tähtsuses oli vaja jõude, suuret ühiskond-
likku liikumist, mis oleksid olnud keetolised vana-
de, välja surevate, kuid siiski veel tugevate jõudude
vastupanu murdmiseks. Peamiseks jõuks, millele need
ülesanded ja vüidulootused demokratide poolt ase-
tati oli sõjavägi, mis nende arvates moodustas
organiseeritud jõe. Kuid ka sõjaväe hulvade

kasutamise revolutsiooniks oli püüatud. Nii näiteks ülestõuse esitel kuudel N. Muravjov. Apostol vestluses lõunaühinglase Tiesenhauseniga rõhutas, et isvalitsuse kukutamises on tarvis ainult kaht aija: head konstitutsiooni ja mõned ustavad sõjaväepölgud.¹ Tiesenhauseni pidas võimalikuks ülestõuse alustamise ähe põlgu poolt. Mõnedel dekabristidel nagu Pestelil, Rõljevil ja slaavlastel tekkis umbusk sõjaväelise revolutsiooni võidusse. Slaavlaste ja enne ühinenist Lõunaühinguga olid veendunud selliste revolutsioonide nurjumises. Borissov rõhutas, et mitte ükski pöore ei või olla edukas ilma rahva nõusolekuta ja osavõetuta... Sõjaväelised revolutsioonid võivad küll kiiresti saavutada oma eesmärgi, kuid tema tagajärjed võivad olla hukatuslikud, sest nad ei ole vabaduse, mille nimel nad toimuvad, hälliks, vaid nad on ta hauaks.² Rõljev ja Pestel hakkasid uudne masside kaasatõmbamisest revolutsiooni. Kuid enamuse dekabristide andlikeks ei olunud suutelised asuma uutele seisukohadele rahva suhtes, ning nad jäid oma vana taktika juurde. Sõjaväelise, püüatud revolutsioon, selles rahvamasside passiivsus jätkmine ja tema kartmine määrasidki dekabristide poolt alustatud üritused, liikumise nurjumisele. Mõnikorda oma revolutsioonitaktika püütuksel, andsid nad muumala ideed ja õppetunni organiseeritud ülestõusest.

1. Боевая организация, IX м., л. 13.

2. Угрюмовые соображения о волнении..., м. III, л. 23.

3. Dekabristid ja Euroopa kodanlik-demokraatlik liikumine.

Dekabristide pärisorjuse ja isevalitsuse vastase võitluse piirid ulatusid väljaspool Venemaad. Paremad inimesed vene aadli hulgast elasid ajal, mida marksistlikus ajalooteaduses nimetatakse kodanlik-demokraatliku liikumise ajaks.¹ Seda aega iseloomustavaks joonaks oli võitlus feodaal-absolutistlike suhete kiiremaks purustamiseks ja kodanlik-rahvuslike riikide tekkimine. Mõlemad jooned tähevdasid võitlust progressi eest. Dekabristide poolehoid neis ajaloolistes sündmustes oli kindlalt nende poolt, kes areundasid vabadusliikumist, kes põhjalikumalt süüestasisid feodalismi aluseid. Nad vägid rahvuslike-vabastuslikes sõdades võitlust pärisorjuse ja isevalitsuse vastu ning sellepärast nad loovisid, saatasid võitu Hispaania, Itaalia, Poola ja Kreeka vabadusvõitlusele. Kuid rahvaste taotluste vastu seisis Püha liit, mis kujutas endast arastiežerlust Euroopa ulatuses, mis sama agarusega püüdis hävitada ningi kõike edasiviivat, uut. Dekabrist Fonvizin pidas selle kolitusliku liidu tegerust ilmuses sõjaks igameguste vabade inimeste, riigiasutuste ja ideede vastu.² Kuid vene aadli revolutsionäär näeb selles sõjas väite vabadusele, sest „vägivald

1. vt. V. I. Lenin, Teosed, 21. k., lk. 125-126.

2. Dekadšuežeri, lk. 491.

võib ainult mõneks ajaks peatada üldise arvamuse mõju, kuid seda arvamust ei saa purustada mitte-
müingisugune jõud." Tegelikud sündmused näitasid,
et Fonvizin ei eksinud. Vaevalt loodi Püha liit, kui
juba tekkisid kõikjal salaviikingud, mille ülesanne-
tus oli jättida rahvaste vabadusvõitlust. Dekabristid
saanud näitena teada karkonaaide salaviikingust,
tervitased neid kui Itaalia vabadusvõitlejaid ning
soovisid viimastele edu võitluses maa sõltumatusse
ja ühtsuse taastamiseks. Hispaania 1820.-1823. a.
revolutsiooni ajal avaldasid dekabristid tulist po-
lehmide hispaania rahvale, kes "... juba teistkordist
näitas, mis tähendab rahva väim, mis tähendab
patriatism." ¹ Pariisi ja Euroopa reaktsioonisõ-
jaline ja diplomaatiline rahulesegamine hispaania rah-
va võitlusesse, nende vihasjadesse, kutsus esle dekab-
ristide poolse pahameeletormi. "Mulle kellelgi ei
tohi olla õigust rahule segada nende ajadesse ja
riigiorganisatsiooni, ... viti aja nüüd, millal hispaania-
sed ei moodusta mingisugust hädaohtu oma naabri-
tele... Lastagu neil ise võidelda oma parema riigi-
korralduse eest!" ² Piigama poolhainega dekabristid
jälgisid Kreeka võitlust oma iseseisvuse eest. Raskemat
paljastamist dekabristide poolt leidis Euroopa suur-
riikide vallutuslekid ülemängid Kreekas. Dekabristid

1. Hispaaniale conquisitoo-kohtuarekue... , m. I, lk. 209.

2. Samas, lk. 385.

mõistud hukka poliitika, mis rajas oma plaanide teo-
mise kreeklaste vereli. "Kreeklasi ei lubata endid va-
bastada türklaste ikest, mille all nad juba aastasidu
ägaravad... , sest selle õiguse vabadusele rääkis Venema
kongress, mis nimetas neid mässajateks... Kujutagem enes-
tele hetkeks ette, et puhkel sõda türklastega. Siis Piha
liit on otseskohe valmis tunnustama kreeklaste võitlust,
kui seaduslike õigust oma sõltumatusel eest... Nüüd aga
riigid jätaavad maha kristlased, kes hukuvad barba-
rite mõõgahoopide all, need riigid ei murets kreeklaste
õnnetu, raske saatuse pärast, vaid nad tahavad kuu-
nat abistada alles siis, kui neil endil avanevad kllus-
soodsad poliitilised olukorrad." 1 Mitte ainult kree-
laste, vaid kõigi teiste Türgi impeeriumi rõhitud rah-
vaste nagu slaavlaste, armeenlaste ja greekslaste vaba-
dusvõitlus leidis saaja poolehoidu revolutsioonilise Ven-
maa poolt. Kaasa aidata nende vabanemisele õnnestus
dekabristidel siis, kui nad väljasaadetutena Kaukas-
ias võitlesid türklastega.

Radli-revolutsionäärid oma võitluse ja eluga näih-
sid kogu maailmale seda, misugune osa Venemaal
on võitlevate rahvaste timukas ja misugune Venemaal
on vabadusvõitlejate liitlane, sõber. Tsarism teostas
välispoliitikat, mis solvas, häbistas vene rahvast, keda
ta sundis oluma Euroopa vabadusliikumise timukas,
Piha liide sandarmiks. Niiugusel poliitikal põhned

1. Угопанскел консулско-нобуларекте... , m. I, lk. 381.

midagi ühist vene rahva huvidega. Tsaarismi välispoliitika paljastamine tähendas sellistes tingimustes samuti patriootilist teenet. Kõige suurema teravusega seda teostas Kakhovski, kes Peeter-Pauli kindlusest paljastas tsaarismi rahvarastase poliitika. „Meie, venelased, oma riigis peame endid Euroopa päästjateks. Kuid välismaal ei nähta meid sellistena, vaid rahvad tunnevad, et meie jõud on Püha liidu reservis. Kus on aga siis see, keda me päästime, kellele teime kase, mille eest kaitsime oma verega Euroopa põlde?.. Rahvust on võimatu vihata, kuid Euroopa rahvad venelasi ei armasta, sest meil on valitsus, kes segab end kõikjal vahele teiste rahvaste siseasjadesse ning valitsejate kasuks ja meelheaks rõhub rahvaid.“¹ Dekabristid kogu hingest soovisid tsaarismile lüüasaamist, olid ise valmis teda hävitama ning selline seisukoht Venemaa progressiivsete inimeste poolt tuli vaieldamatult kasuks Euroopa revolutsioonilisele liikumisele, mille veevaenlaseks oli vene tsaarism. Dekabristide väljastamine tsaarismi rahvarastase välispoliitika teostamisel tähendas, et Venemaa demokraatlikud jõud ei lubanud pärisõiguslastel kasutada vene rahva võitu 1812. a. Isamaasõjas teiste rahvaste ajamiseks ning rõhumiseks.

Pärast 1825. a. lüüasaamist jätkus tsaarismi poolt hukkamäistatud vene esimese revolutsioonilise

1. Узюпанский сочувственно-родуженский. . . , т. I, с. 505.

põlvkonna väärtus isevalituse ja pärisõigusega. Suured
dekabristid olid sellal rangid, seunitöölised siis
see kaugeltki ei suutnud murda nende revolutsioo-
nilisi mõtteid. Oma mõtete valjanduskohas kllistes tingi-
mudes võis olla ja oligi dekabristide luule, kirjandus.
1830-32. aastatel nende kirjandus saavutas kõrgema
revolutsioonilisuse. See põlvkond jübustas ega põhjenda-
matus. Prantsusmaa 1830. a. revolutsioon, rahvuslik-
vabadusliikumine Poolas ning vene talurahva arvuti-
selt kasvavud rahutused olid dekabristides uue rev-
olutsioonilisuse tekitajaks. Eriti lähedasesis sai neile
Poola 1830. a. ülestõus. Juba salaiingutes perioodil
oli loodud näitusliit dekabristide ja poola revolutsioo-
näärude organi Patriootliku Ühingu rahel. 1824-1825. a.
pidasid Bestujev, Rjuminin, S. Muravjov, Apostol, Pestel ja
Volkonski läbirääkimisi poola revolutsionäärudega. Otsustati
et ülestõuseer Poola toetab dekabristide väljaastumist, dekab-
ristid aga omalt poolt kindlustarad sõltumatu Poola
loomist. 1830. aastal pehkenud Poola revolutsioon
avaldas tohutut muljet dekabristidele - seunitöölstele.
Lenin rõhutas oma töös „Väide Poola kindmusestele“;
et ta nägi Varsavi ülestõususes samasugust patriootismi
ja enesalgarvest kui 1825. a. detsembrikindmustes ning ta
võtab omaus poola revolutsionäärude manifesti sõnad:
„29. novembriööd valgustati vabadustuledega.“

Dekabrist - poeet Odajevski pärdus oma luuletuses. Teate

puhul Poola revolutsioonist "palavate sõnade ning poolhoiduga revolutsioonilis Poola poole." Odojevski kõneles siin poolanatest kui venelaste vendadest, kes ei saa olla laipadeus Nikolai I politseiinigi surmehüüetud, vaid kes meluselt on üles tõusnud vihatud orjuse vastu. Poolanad oma lahinguväras Viska vallastel laulavad sama vabaduslaulu, mille nime andsid neile Venemaa esindlused inimesed oma võitlusega 1825. aastal. Luuletuse lõpus poeet nõudis näitlemaksu viie kuuatud seltsimehe - denabristi eest ning tema ise oli veendunud selles, et uuwagi ülestõusu leevides põlitataks vabaduse tünunad. 1831. aasta 25. jaanuaril poolanad tagandid Nikolai I oma keeningatroonilt. See päev kujunes ühtlasi ka denabristide mälestuse austamise päevaks. Patriootliku klubi organiseeris suure meeleavalduse ning klubi liisime Gorowski kõne, milles ta vaimustusega kõneles denabristidest, rääti Varssavi elanike poole soojalt vastu. Öhtul aga petti kirikutes leinajemalateenistusi Nikolai I poole pöödnud niii denabristi mälestamiseks.

Denabristid esimestena andsid loovad mõtted slaavi rahvaste ühisest võitlusliidest reaktsoonijõudude perustamiseks. Nüude seisukoht nu., slaavi küsmuses kujunes vastanduis hilisematel flavofiilideli, kes teatavasti aga tahtsid slaavi rahvaid ühendada isevalituse kasuus nuig Euroopa revolutsioonilise liikumise vastu. Denabristide kavades slaavi rahvad pidid üheskoos välja astuma tsarismi ja isevalituse vastu ning nendest pidid saama veeu rahva liitlased, kes pärast vabanemist moodustavad ühise veeü rabinieriigi.

1. vt. Утопанье евгеновско-польское... , m. III, lk. 237-238.

II

Dekabristide rahvuslik uhkus ja nende
võitlus vene rahvusliku kultuuri eest.

1. Millerärsast dekabristid olid uhked vene
rahva üle?

Feodalismi laostumise, talurahva poolt mõismike vastu peetava klassivõitluse travnemine ning kodaulikud revolutsioonid asetasiid isamaa ja patrio-
tismi küsimuse täie travusega päevakorda. See oli sea-
dusepäraue, sest kapitalismi väljakujunemine oli üht-
lasi rahvuste tekkinuse ja kaasegrsete rahvusriikide
kujunemise protsess. Kodaulike rahvusriikide tekkinuse
kapitalismi väljakujunemise ajajärgul oli ühtlasi kodan-
like isamaa kujunemise protsess, mis oli seotud rahva-
hulkade ägida ja pingisa võitlusega feodaalse tootmis-
viisi ja seisusliku korra vastu.

Vuemaal rahvusliku uuusdunde arengus
tähtsat kohta omas 1812. a. Isamaasõda. „Siis kui
Napoleon tungis Vuemaale, jüst sellal vene rahvas
esmakordselt tunnetas oma jõude, jüst siis ärkaski
kõigis südameses sõltumatuses, esmalt rahvusliku, kuid
hiljem ka rahraliku sõltumatuses tunne“, niinuitas Bestu-
žev-Ilarinski. Dekabristid oma kodumaa patriootide-
na mõistid, et selles sõjas otsustatause vene rahva

1. Угопанске сојунално. родујурекке. . . , м. I, л. 491.

saatus. See teadmine sinuistas suuri tegusid. 1812. aastal, hüiglaslike valvusküü teises ajal vene talurahvas, keda peksti ja alandati mõisnike ja tsaariametnike poolt, tõusei kaugelastikes sündmustes dekabristide ette rogu oma oõim-
sas suures. Nad vägid rahva patriotismi, vaimustused tema vaprust, eneseohverdusest, surmapõlgusest ja vab-
dusarmastusest. Erinevalt teistest rahvastest, keda Napo-
leon kergelt väitis, andsid venelased valismvastele val-
lutajatele purustava vastulöögi ja kihutasid nad oma
maalt välja. Dekabristid kujitasid vaimustusega Na-
poleoni armeele purustamist ja Euroopa vabastamist
vene relvade hülgava väidu tagajärjel. Neis sündmus-
tes andsid dekabristid otustava tähtsuse rahvale,
nähes venelaste jäiudu esmajõones laiade rahvahulkade
patriootilistes tunnetes. Nad äigustatult nõudsid ja
rõhutasid, et klline rahvas- võitja ei saa jääda ega
toligi olla orjuses. Kluid vene tegelikkus mürgitas ven-
de patriootlike tundeid. See poluud lihtne kibestu-
mine, vaid need esimesed muljed Venemaast pöörast
välismaiseid sõjaretki selasid kokke pärisorystlik-
isevalitsuslike norra vihtamisega. Uues olekorras
patriotismi ülimate väljenduses sai väitlus mõini-
ne ja isevalitsuse kucutamises. Aadli paremad mi-
mesed üha selgemini hakkasid mäistma, et vene rahva
paremad omadused isevalitsuse ja pärisoryise ikke
all ei leia õiget kasutamist, vaid need omadusi
peuitakse pärisoryistlaste poolt lämmatada, alla

alla sureda. Vilhelm Krichelbecker, hinnates kõrgelt vene rahvaomadusi, kirjutab: „Vaadates neile hiilgavatele omadustele, millega jumal on õnnistanud vene rahvast, rahvast, kes on maailmas esikohal oma võimsuse ja kuulsuse poolest, oma rõõva, võimsa ja rikka keele poolest, millele ei ole Euroopas võrdset; lõpuks oma hingelaadi elurõõmsuse, heasüdamlikkuse, teravmeelsuse ja tänuikkuse poolest; kõigi nende omaduste juures mõtunnen südamest piinlikkust, sest see kõik meil nähtis ja võib-olla seda lastakse meil nimelt nähtsida nii, et need omadused ei kannaks mingisugust vilja.“

Mitte ainult vene rahva suuruse olekusi tõstavad dekabristide silmis vene rahvuslikku uhkust, vaid seda uhkusetunnet sisendas vauditult vene rahva kaugelastlik minevik, tema ajalugu. Nad nägid Venemaa ajalugu rikkama suurtist, kuid tõmmulistest sündmustest. Neis sündmustes karastus vene rahva seltsim. Ajalugu muutus aadlirevolutsionääride armastatavaks ainek, millest nad alati kõnelesid oma ajaloos ja kirjanduslikes töedes. Neis töedes on vägendusrikkast lüli toodud vene rahva suur ja kaugelastlik näitleis stepirahvastega, mongoli-tatari ikkuga, saksa ja rootsi võõrvallutajatega, poola paudega, sakslastega sõjamaastussõjas. Suure uhkusega aga nad kõnelesid sellest, et vene rahvas on rohkem kui üks kord päästnud Euroopa maailmavalitsuse pretendentidest tatar-

laste ja Napoleoni kui prantsuse suurvõimluse huvide esindaja näol. Dekabristid teadsid, milline tähtsus on rahva mineviku tõepärasel käsitlemisel. Nende ajaloo-land astusid otsustavalt välja vene mineviku ja tema suurte isikute tähtsuse madaldamise vastu. Nikita Muravjov kirjutas: „Need meie julged ja väsimatud ajaloolased, kes ei tea oma kohustuse suurt kutsumust, kirjutavad ainult ühtselt ja samu kiituse sõnu, mitte silmas pidades seda, et toeliselt suured sündmused... nõuavad... selget ja lihtsat käsitlemist... Venemaa omas Rumjantseveid, Suvoroveid, Kamenskisid, kuid nende tegudest ülalpool tähendatud viisil mitte keegi pole kirjutanud; tuleb välja viimseid, et nad on mõne teise, mitte üga vene rahva suurused.“¹ N. Bestužev süüdistas, et vene. meie ajani kirjutati ajaloos ainult tsaaridest ja vägilasest, kuid rahvast ja tema muredest ei kirjutatud midagi.“² Rõljev ja Poggio avaldasid siirast poolehoidu neile, kes väitlesid rahva vabaduse eest, kes tõusid esimestena üles isralitsuse vastu. Nii Poggio käsitleuses on Pugatšov suur ajalooline isik, kes „... unistas, tahtis anda vabaduse enesele ja miljonitele oma sõjades vendadele... Pugatšov kaitses vabadust, kuid Michelson tegutses jõuga vihatud sõjuse kindlustamises.“³ Rõljev hindas Suvorovit kui suurt ja geniaalselt näijutti, kuid ei saanud tähelepanemata

1. Удѣльные союзы и ко- нституция... , m. I, lk. 338.

2. Samas, lk. 434.

3. Samas, m. II, lk. 332-333.

jätta, et Suverov suuniti olema despoti teooriast.¹ Vene rahva suured paused maailma teaduses, ei saanud sunniti dekabristidele tähelepanematuks jääda. Bestužev-Marliński suure uhkusetundega kõneles Lomonossovit. Ta kirjutas, et „Lomonossovi geeniis vimaluse-na Põhja-Jäämere kallastelt valgustas keskööd. Tema uuedis läbi takistused, õppis ise ja õpetas, kogus vanaja põrmust materjali vene sõnale, ta suutis koostada, luua ning terve sajandi võrra viis edasi meie kirjandust.“²

N. Bestužev, kes päevast 14. detsembriniünduusi oli Siberis Petrovski tehases seunitööl, astus atustavalt väga olu tehnikute kaitseks, kes enne inglasi ehitasid Siberis raudteid. „Rääkides hariduse arengust ei tohi me jätta meelde tuletamata..., et meie olime füüsilikas paljudel juhtudel ette jõudnud eurooplastest. Raudteid pole meile uudisiks, neid kasutatakse rauatehastes maagi vedamiseks, jumal teab, mis ajast.“³

Dekabristide uhkusetu nime vene rahva parimate omaduste vastu oli üheks neid kangelastigudeks innustavaks jões. Juha 1847.a. kirjutas Turgenev oma päevikusse: „Kas tõesti rahval, kes on sünnitanud nii palju kangelasi, kullid on nii palju hiilgavat mõistust, patriotismi, ei väi olla inimesi, kes on valinud enese ümbermõõn tegetunda oma kaanodanike hüvanguks..., selle hingdele põleb patriotismituli, kes piinavad ise ja tõmbavad enesega kaasa kõiki oma aja paremaid inimesi kodanikuõnne saavutamiseks.“⁴ Dekabristid uskusid ja oma tegudega näiti-

1. Восточный вопрос. Тургеневых, кн. 10.

2. Изобразительные социально-политические..., м. I, кн. 452.

3. Там же, кн. 440.

4. Там же, кн. 192.

sid, et sellised patriootid selle aja Venemaal tõepoolest
oli olemas.

2. Dekabristid lääne eeskummardamisest ja kosmo- politismist.

Dekabristide rahvusliku uhkusetunde ja revolutsioonilise patriootismi otseseks vaenlasteks olid tsarism ja vene aadeltouua enamuse lõmitamine ja orjameelne austus kõige ees, mis oli seotud välismaisusega. Vene aadli ja tsarismi lõmitamine välismaise eeskummardamisega hakkas eriti laialdaselt leviama alates 18. sajandist, millega tugevnesid Venemaa sidemed läänega ja oma rahvast kartev, oma rahvast irdeuud reaktiivne aadel hakkas ülistama igasuguseid lääne aristokraatlikeid konge. Aadliperekondades suurem osa välismaistest guverneridest ja guvernantidest püüdsid uut põlvkonda kasvatada lääne eeskummardamise ning vene rahva, tema rahvuslike ja kultuuriliste traditsioonide vihkamise vaimus. Sellise kasvatusviisi viljaks oli, nagu kirjutas Paltõkov-Stredin 19. sajandi II poolel, et vene aadel, mahajäänud ja despotidina Venemaal seitis postihokusel ja andis postipoistele vastu hambaid; välismaal istus ta ümber vagunisse ega teadnud kellele ja kuidas avaldada oma alandlikkust ja tänuilike hinge.

Lääne-Euroopa suurriigid, kes meeldi nägida Venemaad mahajäänuna, sõltuvana, aitasid igati kaasa tema

mahajäänuise säreuenemisele. Üheks sellisus teki oli välis-
maabaste - reaktioonääride tungimine pärisorjuskü - feodaal-
se riigiparavaati uüi ütdse vene elu näige tähtsamatesse
harudesse. Tsarism nägi aga välismaa reaktioonäärides
isevalitsusele ja pärisorjusele kuuluvaid teenreid, keda
ta võis usaldada ning kasutada pärisorjuse käikuma-
lõuud alumüüride kindlustamisel. Herzen märkis,
et juba Aleksander I, pärast Pariisist lahunmist, sa-
abus Venemaal kaja alla-keskpäraste austerlastega,
sest taluti „tugevat riiki“, „haritud aadlit“ ning
vene aadli noorsugu ei kõbraanud, sest ta oli liberaalne,
koguni revolutsioonilinegi.¹ Dewabristide väitlus välis-
maa kummardamise vastu rahvushke loosungite all
tähendas väitlust Venemaa progressi eest ning see
väitlus ise sellises olukorras kandis revolutsioonilist
iselaenu. Dewabristide programmides ja kirjanduses
luomingus oli seepärast õigustatult tähtis koht väit-
lusele lääne es kummardamise vastu. Elivõlu Liidu
liikmetelt näuti, et nad alati ja kõikjal „... näitamad
ära välismaise kummardamise täielikku absurdust.“²
Naorsoo kasvatamisel tuleb heidelda nii palju kui
igaves võimalik välismaisusest selleks, et „väiksemgi
poolehoid välismaisusele ei tumestaks kodumaa-armas-
tuse püha tennet“³ Eriti ilmekalt esneb väitlus
välismaa elukajade, kommune pe. vastu Ulöbösevi töides.

1. vt. Herzen, Valitud artiklid ja kirjad, I u., lk. 84.

2. Удѣльному соудному-кодификации..., м. I, lk. 266.

3. Тамас, lk. 168.

Ta naeris välja uue kõrgaadli vajalikkuse prantsuse aristokraatidele us ja pidas ebakõikselt venelasi nimetada põlaja prantslasteks: „Meil on loetus uhuustada sellega, et meid nimetatakse põlaja prantslasteks. Mulle paistab, et meil ei ole mingisugust vastavust sellele nimetusele.“¹ Rajevskil oli kahtlusalult äige, kui ta juhtis tähelepanu sellele, et „kõige ohtlikumaks pahuks rahva hingele on võõramaise järeleahvimine.“² Dekabristide naasvõitleja, suur vene satiirik Gribojedov oma komöödias „Häda mõistuse pärast“ kõneles samuti sellest, kuidas vene valitsjad juba kaua aega nägid kurja rahva, et sisendada ja levitada rahva hulgas arvamust nagu Venemaa mitte kunagi ei tuleks toime sakslastega. Dekabristidel tuli visalt ja suure raskustega kaitsta oma kodumaal teaduse iseseisvust, mida tsarism ja reaktiivne aadelus pidasid ajada lääne teaduse tagahoovi. Vene parematel inimestel õnnestus siiski näidata, et välismaalased ise on varastanud vene rahvalt teadusesaavutusi. Ulõbojev täie veennusega kirjutas, et vene teadusel, kirjandusel, muusikal pole tarvis „armetult kumbel viljapäid koryata võõralt päält“, pole vaja üli nõtta teistkordselt välismaalaste poolt võrd juba varastatud kultuurisaavutusi, vaid venelased peavad edasi arendama neid suuri rikku si, mida loob meie rahvas; kui need tingimused on täidetud, siis venelased ülitavad välismaalasi mitmekordselt.³

1. Узоранние культуры и науки..., м. I, л. 286.

2. Тамас, м. II, л. 957.

3. М. Тамас, м. I, л. 285.

Detsembrikuu ühiskondlikule areenile ilmumise ajaks oli järeldatud juba areeneda aadli hulgas kosmopolitismi kahjulikud mõjud. Aadli paremad inimesed ei saanud siingi silmi kiivri pigistada. Nad tundsid selgesti, et kosmopolitismi jäga peitub rahvale, eriti aga patriotsmide ohtliku ideoloogiline vaenlane. Kosmopolitismivastases võitluses kuulub esikoht Zaralisiinile. Ta suutis paljastada kosmopolitismi põhjalikkult.¹ Kosmopolitism teeb esiteks üsksõiksuse inimese maa siserahvaste vastu, ta ei taha võitlust mahajäämuse vastu. Venekeelse kosmopolitismi oht viimase ajal on tegelikult kasvavaks saanud, enam, sest siia on sisse rännanud palju emigrante, kes on unustanud ja hüljanud oma kodumaa. Kosmopolitismile on alati peaprobleemiks isiklik kasu ning sel eesmärgil ta poeb kõinjala, laiendab oma tegevusvälja. Isiklike tulude säilitamiseks on ta valmis reetma, põgenema uude kohta, et jällegi siin kasu leida. Kosmopolitism, Zaralisiin õpetuse järgi, on ainult ettekäändeks oma rahvaste lahkiütlemiseks kodumaa ees.

Detsembrikuu ise aga nõudsid, et inimene, kes tahab kasu tuua kogu inimkonnale, peab esiteks osutama hoolitsust oma maa, rahvale ja kultuurile, vältima nende vaba arengu ja õitsengu eest, olema tihedas kontaktis oma rahvaga ja alles siis võib ta kaasa aidata inimkonna progressile.

Detsembrikuu võideldes pimedate ja orjalike välis-

1. vt. Узоровские. Социально-политическое... м. III, lk. 211.

maise es kummardamise vastu, kaugeltki ei eitanud neid progressiivseid ideid, mõtteid, õpetusi mida andis Euroopa oma paremate inimeste töodes. Dekabristid hästi tundsid välismaist poliitilist, majanduslikku ja filosoofilist kirjandust. Nüü esirivoliine mõtete vastu dekabristidel oli tingitud asjaolust, et nad tahtsid Venemaal kõigil aladel põhjalikult ümber korraldada ning sellus oli raja uskujusid. Meidugi ei saanud nad kõne Euroopast üle võtta kuni, kui selle wad olid põhjalikult läbi uurinud. Näiteks Pestel uuris prantsuse ja inglise konstitutsioone, neid oma. Ruskaja Prandis sai ta sealseid uskujusid nende sobimatusse tõttu vähe kasutada. Sellise kriitilise suhtumise ja läbitöötamise olid dekabristidele parandanud suured vene mõtlejad - Lomonossow ja Raditschew.

3. Dekabristide panus vene rahvuslikku kultuuri.

Lenin õpetas, et klassiühiskonna tingimustes on igas rahvuslikus kultuuris kaas kultuuri.¹ Igas rahvuslikus kultuuris on olemas, olguigi et areuematul kujul, demokraatlikku ja sotsialistlikku kultuuri elemente, sest igas rahvuses on olemas töötav ja enespluateritav mass, kelle elanustingimused paratamatult sünnitavad demo-

1. vt. V. I. Lenin, Teosed, 20. k., lk. 8.

kroaatliku ja sotsialistliku ideoloogia. Kuid igas rahvases on olemas ka kodaulik kultuur, mitte ainult elementide näol, vaid valitseva kultuurina. Lenin õpetas, et see kultuur on müsimine, pappide ja kodauluse kultuur.

Dekabristide suurus ja tähtsus seisab selles, et nad otsustavalt ja rõhulematult tegid oma valiku ning asusid demokraatliku kultuuri poolele ja arendasid seda edasi. Dekabristide võitlus uue rahvusliku kultuuri eest avaldus peamiselt kirjanduslikul alal ning ta oli rangelt allutatud dekabristliku revolutsiooni teenistusse. Hlerzen näitas ära, miks dekabristide meelolud pidid jüst avalduma kirjanduses. „Rahval, kellel ei ole poliitilist vabadust, on kirjandus ainsaks tribüüniks, mille kõrguselt ta võib oma hoidimuse ja südame tunnustuse kargit kuulma sundida.“¹ Kõige enam taxistas dekabristi oma mõtteid avaldamast reaktioon kultuuri, rahvahariduse ja teusuuri alal. Laiaulatusliku rahulolematuse põhjendas reaktioon rahvahariduses, mille esotsas seisis raskemõtte ja välgendi öelaim vaenlane - Golitšon. Kaasauilikeolis võimutses tsaarisatraap Ulagutski, Peterburis aga Reunitš. Ka teusuuri määrates. Trükitööstust kõvalditi vähimigi vaba või valitusevastane võhje. Eriti häiriseis valitsemist Puškini vabadust-armastavad luuletused „Vabadus“, „Küla“, „Tsaaridajerte“. Aleksander I kavatses luuletaja Siberisse saatmist. Kalapolitseis valvas revolutsiooniliste

1. Hlerzen, Valitud artiklid ja kirjad, I v., lu. 18.

ja igauquste valitsuse seisukohalt „kahtlasti“ meeleolude
järele üigis. Revolutsiooniliselt häälestatud kirjandus
pöördid hakkasid otustavalt tõstma häält arantsjev-
luse vastu. Suur agitatsiooniline tähtsus oli Rõljevi
satiirilisel luuletusel „Tõsiselt“, mille teravik oli
suunatud Arantsjevi vastu. Rõljev riskis oma peaga
kõikvõimsa tsaari teuri ees. Kuid Arantsjev eelistas
enese lõpliku paljastamise eest peita, ta ei tundunud
euvas nimelt luuletuses ära, aga salaja sepses
verist arveteäiendamist. Rõljevi väljaastumise suurt
tähtsust hindas kõrgelt pöördi kaarvõitleja N. Bestujev:
„Paljud ei näinud veel Rõljevi satiiri nõlbushke taga-
järgi, kuid see õpetas ja näitas, et võib rääkida tõtt,
mitte tõe kartes, võib mõista rahvat võimude tegevuse
üle ja kutsuda vägervaid rahva kohtu ette... Venemaal
juba hakati tundma isevalitsuse rõhustumist, nägema hõde-
sid, mis rõhusid isamaad ja hakati tundma need vahen-
deid, mis näisid tulla uue ning parema korralduse as-
jadele.“¹ Rõljevi loomingus tähtsat osa rahva revolüt-
sioonilisel kavataunisil etendasid tema „Mõtted“, kus
ta tahtis siendada rahvas usku oma tulevikku, näida-
tes haljuse ära, et Venemaa minevik on rikas ülestõu-
sude eeskujudest. Rõljev lõi nn. „kodaniku“ luule, milles
ta nõudis iga võitlejalt-kodanikult, et ta peab näge-
ma oma poliitilises võitluses kodumaa teenimise võr-
glimat vormi. Rõljevi viimane, mõni päev enne üles-

1. Boenostuunus Tsejymebhuu, lu. 12.

tõusu kirjutatud luuletus. Kodanik "süüdis" kaas-
aegseid kuritegelikus tegevuses. Taa nimetab uue aad-
lit "mõelduud slaavlaste hellitatud haimeni", vastan-
dades aadlit uue ajaloost päritud meliste võitlejate-
ga. Kõljiv hoiatab aadlit, kodanikke, et neid botab
häbi ja pärelpõlve üigustatud laetus, kui nad ei tee
valikut uelle poolele nad asuvad elseisvatel võitluspäe-
vadel. Slerzen rõhutas demabristide kirjandusliku propa-
ganda suurt tähtsust ja aktiivsust. "Kirjanduslik propa-
ganda levis väga aktiivselt. Selle hingus oli uuelus Kõl-
jiv; tema ja ta sõbrad andsid sellele energia ja kaara-
buse... Põhuud ühtki hästi kasvatatud meelit, kes neid ei
oleus teadnuud peast, ei ühtki ohritseri, kes neid ei oleus kand-
nuud ema ravitsas, ühtki paupreaga, kes neist ei oleus teinuud
tosinat ära kirja."

Lo-udatel aastatel kannasid demabristid tähelepanu
päärana ka proosale, sest proosakirjandusel oli tugev
mõji revolutsiooni esseisvate uüsimuste esiletõstmisel
ja lahendamisel. Teoreetilised dissussioonid, agitatsioonid
ja propaganda deumendid kateuismuste uing üleskutsete
määl, konstitutsioonid jne olidki demabristide proosa
väljenditers, mille sõualine ja kunstiline väljendusoskus
omas uüid kõrge meisterloksuse. Demabristide proosast
tuleb lugeda ka nende teinuistusi, vastuseid uuronis-
komisjonile. Neis teinuistustes demabristid kui "süüdlased"
läusid selle osalt üle tsarismi ja isevalitsuse süüdiotamisele.

Nad selgitasid, maalisisid oma kohtuimele ääds pöördi pärisooyuse ja üsvalituse all kaunatavast Venemaast, sellest samast maast, mis äratas oma vastuoludega neid revolutsioonilisele tegevusele. Bestuzjev, Marliinski ja Kakhovski kirjad Peter-Pauli kindlusest olid kujumatus väideteks kunnamõistetud denabristide revolutsioonilistest meelaludest pikatud pärisooyuse ja tsarismi vastu, kelle halastamatult rõhusid maad, kes andsid kätte põhjised mõisnikele ja muudatatele tsarriametnikele ennemuulmatuteks häbematusteks õigusetu rahva kallal.

Pärast detsembri sündmuseid denabristid jätkasid oma kirjandusliku tegevust. Nad seadsid eesle ülesandeks anda järelpõlvedele analüüs oma ebaõnnepõhjustest, kuid ka neudest eemärkidest, mida nad revolutsioonilisel teel taotlesid. Paljud neist hakkasid siveuenuult uuri ma ajalugu, kirjandust ja oma õnnetu kodumaa tegevust Siberis ja Kaukaasias. Luuletajad Kichelbecker ja Odjinski löid uing säilitasid oma luules järelpõlvedele rõlejevi kaugelastliku eskeuju, tema leegitseva patriotismi ja rahvatrikkeuni kujje. Uuuvad Nikolai ja Mihhail Bestuzjevid aga jäädvestasid rõlejevi proosas. Denabristide kirjandusliku loomingu oli väga mitmekesine oma esinemismormidelt uing ta tähtsus seisab selles, et ta võnalt enam ja julgemini kui kunagi varem, sidus kirjanduse revolutsioonilise liikumisega. Denabristide kui ühisvõndlike poliitilise liikumiseta aga pole selitatar vee suurte geniuste Puškini ja Gribjedovi loomingu. Ühelt.

poolt dekabristide ja teiselt poolt Puškini ja Gribojedovi vastastikused mõjutamised läid kokku selle, mis oli noortel 19. sajandi I poolal vene progressiivse mõttega, revolutsioonilise patriotismi ja võitlemisega kodumaa parema tuleviku eest. Dekabristid, Puškin ja Gribojedov moodustasid suure võitlejate sõpruskonna, kus ühine töö ning võitlus algas juba koolipölvast ning lõppes nii ühtele kui teistele tema liikmetele isevalitsuse ja pärisorjuse poolt sepsitavad traagilise surmaga. Luuletustes „Vabadus“, „Küla“, „Tsaaridajevile“ tõstis Puškin oma meelehääl hääle isevalitsuse ja pärisorjuse vastu. Tema liirinaas kõlasid selgesti tulevaste dekabristide revolutsiooniliste ideede vastukajad. Pärast 1825. a. 14. detsemberit kirjutatud luuletused „19. oktoober“, „Siberisse“ ja „Primi“ olid dekabristidele suureks moraalsens toeks ränkadel asunisaastatel. Kuigi Puškin ei jäendunud õigeus ajans Senati väljakule, siis jätkas ta võitlust. Tema luuletus „Strion“ kiinnitab veekordselt, et Puškin on tõnne jäänud revolutsioonilisele liikumisele: „Ma laulan kümne endisi...“. Samas ta nimetab enuast laulinans, kes oli lauluud sõudjatele-dekabristidele. Puškini dekabristidega notud liirinaas osatahtsus ajal, mil bal Kõljeiv oli poedud, Kličelbecker, Odojevski, Bestuževid, Kajevski jt vaevlesid asunisel, oli tohutu. „Orjuste ja kannatuste hädaorus kajas Puškini kõlav ning laisa. haardeline laul; see laul jätkas möödunud ajajärkes, täitis olevikku mehiste helidega ja saatis oma häält

kauguse tulevikku."¹ Dekabristidest ja nende liikumistest ei saa kuidagi lahutatud alla Gribojedov ning tema komöödia "Käda mõistuse pärast". Gribojedov, kes võeti vahi ja uurimise alla sama ürituse eest, mis dekabristidki, suutis enne seda anda oma komöödiaga niivõrd tugeva protesti pärisorjuse ja isevalituse vastu, et dekabristid suhtusid sellesse kui oma propaganda dokumenti.

Gribojedovi ja Puškini enneaegne hukkumine nutus dekabristides-teenitöölistes esile üldise protestilaine tsarismi vastu. Kitchelbecker, Odojerski, vennad Bestuževid avaldasid luules või kirjades mõtteid, mis rääkisid nende ühest võitlusest ja selle pinnal väljakujunenud murdmatust sõprusest. Bestužev Marliinski oma kirjas 23. veebruaril 1834. a. rääkis oma mälestusest mõlema hukkenud Aleksandriga (s.o. Puškin ja Gribojedov - Lk.) ja tunnistas, et neid mälestades, tema, Bestužev, nutab ja leiab oma sõpru ning relvakaaslasti.²

Dekabristid peale oma võitleva kirjandusega arendasid edasi vene filosoofilist mõtet. Dekabristim kui ühiskondlik liikumine vajab ideelist põhjendust. Selleks eesrindlikkus vaates võis olla materialism. Dekabristide revolutsioonilisema tüüpa esindajad nagu Pestel, vennad Kryukovid, Barjatiinski, Jakuškin jt.

1. Herzen, valitud artiklid ja kirjad, I k., lk. 45.

2. vt. Herzena, D.C. Izvõestog o ghehožrujeju, lk. 549.

olid materialistliku filosoofia järjekindlad esindajad ning nad jõudsid välja materialistliku filosoofiani. Nende materialistlikud vaated kujunesid otseselt Lomonossovi ja Katerštivi materialismi otsese mõju all. Demabristid esimestena reuelaste hulgas andsid kriitika sausa idealismile. Kuid samal ajal nende eneste hulgas olid idealistidena tuntud N. Muravjov, Oblenski, vennad Beljajevid, Kerschelbeckerid. A. Pestujev-Marliuski kõneles et taval tuli tihti vaidelda Oblenskiga, kes kaitses sausa idealismi. Pestujev rõhutas, et tema isiklikult pole kunagi jätunud ühtegi teadusharu, uut arvamust ega avastust ilma teoreetilise ja praktilise uurimiseta. Õiged järeldusi teha, pidasid demabristid õigustatult mitte kergem ülesandeks ning mitte igapäevase järeleandeks, sest on vaja esitada giiniaalset võimeid, et "...filosoofia ärakui vaavad sidronist välja pigistada kas või ainsatki värsket mahlatilva." Demabristid kui marksistide aja mõtlejad jäid idealistide ühiskondlike nähtuste kritikanis. Ajaloolist aruõiget nad püüdsid aruõiguse selitada ühtede või teiste ideede mõjudega. Pesteli arvates revolutsioonid tekivad ümberkorraldamise väimust. Krijukov esmtraktas: "Inimesest ja tema üheliikuse tegemise vahenditest" pidas kogu inimkonna häädade ja puuduste põhjustajaks rahva harimatust, ning hariduse omandamine peab liivideerima puudused.²

1. Утопическое сознание. народничество... т. I, л. 400.
2. ст. Таб. Общественное народничество и его влияние на развитие земледелия, л. 34.

Duabristid nägid, et tõeliselt teaduse silmas ees olevaks oli Venemaal valitsev pärisorjuse ideoloogia usk, muistika ja idelaskimine näol. Vajadus võidelda usk vastu kannas neil väga võitlust feodalismi ja isevalitsemise vastu. „Plaavlane“ Gorbatiowski oli alati veendunud selles, et keegi minnaks kukutama pärisorjuse ja tsaari, siis minnaks hävitama ka usku. „Lenabristid“ veendusid ja nägid, et uudogmoad otseselt rõänksid vastu leodusteadusele ning moistusele. Nad jõudsid oma tunnetamises nii kaugele, et nägid üldiselt usku reaktiivsest jõude, ja et usk kogu oma eladeaduste ning eelarvamustega on alati pidanud võitlust progressi ja teaduse vastu. Põhjust oma teos „Pavsti võimude langemise põhjus“, muinitas, et Rooma paavstid, taotledes inimesele muulikele vaimulikele, sisendasid rahvasse sajadite joonul kõige pimedamat ebavõrre, mõttelusi ning eelarvamusi, ja et selliste vahenditega läi kirik lähipärase mate kindluse vabaduse ja moistuse vastu, teades, et ainult selle kindluse säilimisega piisib kiriku võim. Lenabristid muistid, et õiguse kirik Venemaal oli pärisorjuse ja isevalitsemise toeks. Kirikud esinesid suurmaapidajateks, kellel oli tuhanded pärisorjastatud talupoegi; kirikud said tohutuid sissetulekuid ning nende asjaolude tõttu oli kirik ilmselt hevitatud pärisorjuse

1. vt. Удѣлънаго церковнаго имущества..., m. III, lk. 46.

2. vt. samas, m. I, lk. 54.

läbi päämüüvad isevalitusline riigivõime ja pärisõigusega, pidasid demabristid lahutamatuks võitluse pärisõigustele kiriku vastu üldise, nende poollt teostatava võitlusega, vabaduse eest. Oma tuleviku plaanides seisis demabristidel üldine nõudmine kehtestada usuvabadus ning hariduse laialdas levimuga liitverida usu poollt sõnmitatud väimupimedus.

Marxism-leninism õpetab, et rahvuslik uhkustunne on omaie igale rahvale, sest iga rahvas, olgu ta suur või väike, annab selle või teise panuse üldinimlikku kultuuri ja ühiskonna progressiivse arengusse. Demabristide kui väärilise ning suure uue rahva esindajate revolutsiooniline patriotism seutis aega tähta need rahvuslikule uhkustundele esitatud nõudmused.

Demabristid määrased hukkumisele reaktiivsele Venemaa arantsjevõline „rah-patriotismi“ koos oma kolme komponendi: isevalituse, sõviinismi ja õigusega. Isevalitusele nadid demabristid oma poliitilistes programmides vastu rahvast lähtuva võime. Vene sõviinism tuli asendada teiste rahvaste õige arusaamise ja mõistusega. Õigusk tuli vahetada usuvabadusega; muistitsion, ularvannused teaduse ja haridusega. Demabristide võitlus lääne es kumwardanusega, homopolitismiga eeldas, et tulevikus Venemaal pole kolita välismaiste väimutsjatel ega sin ei besta ungi kolada omavasu püüdkiel, passideta maailmanõde. Vene kultuur aga saab ainult siis taustate-

ta arenda kui on hävitatud pärisorjus ja isevalitsus.

Dekabristid andsid terve plajaadi originaalseid mõttejaid, väljapaistvaid revolutsioonilisi ühiskonna- tegelasi Pesteli, Rõljevi, Januškini, Rajeovski, Kryukovit, Bestuževite, Ljuini, Kakhovski ja teiste näol. Need inimesed said plajagu kõrgemal kõigist oma aja aadlikest ja kodanikest mõtlejatest ning üllatasid maailma oma vaimumatu ustavusega revolutsioonilisele üritusele.

4. Dekabristid ja Venemaa rahvad.

Täieliselt patriootidelt nõutakse, et nad ühendavad armastuse oma rahva vastu lugupidamisega teistest rahvastest ja nende õigustest. Patriootid soovivad ürglennilt oma rahvad ülistada, kuid mitte teiste rahvaste alandamise või nende õiguste vähenemise arvel, vaid oma rahva progressi ja luovate jõudude esiletõomise arvel. Täieline patriotism ühtub harmooniliselt internatsionalismiga ja on oma põhiloomult siigaralt humanne.

Dekabristid oma elu ja võitlusega näitasid, et nende revolutsiooniline patriotism ei eita maailma ja teiste Venemaa rahvaste patriotismi, vaid rõhutasid, et nende patriotism sulab võitluse rahvaste patriotismiga ühte. Dekabristid olid just sellised tõelised

esines kui kirjandus - demokraat, kellele olid kalli d
estlaste vabadusmõitluse traditsioonid, kes nägi Jü-
riöö ülestõusust ühte lüli üldises pärisorjuse vastases
liikumises. Jüriöö ülestõusust ta närdleb Spartacuse
ülestõusuga.¹ Edasi Marliinski näitas, et saasa-rootsi
feodaalid oma metsiku rõhumisega ning omavaheliste
hõdadega määrasid sinise elanikkonna hukkamisele,
luotusetule olukorrale, kus "igavesed pidutsenused va-
litsevad liiuwades ja lossides, igavesed pisarad aga
küladel."² Ühinevõime Venemaaga Põhjasõja ajal,
tingis Bestuževi arvates olukorra, milles "... Eestimaa
asus purustamatus rahus, ning Tallinn ei ole kunagi
näinud enam oma ümbruses vaenutuld."³ Bestužev-
Marliinski oma "Siivimaa jutustustes" ja "Vabadus-
mõtte algus Venemaal" suutis siigama põhjendusega ära
väidata, milline hädaoht varitses neile ning Lään-
mere rahvaid kalli-saasa mäisnike poolt. Tema
"Siivimaa jutustustes", mis käsitleb küll keskaja,
ilmub meil ette ilustamatult saasa rüütli-mäisni-
ku pilt, kes on toorus metslane, talastamatult piinab,
mõnib, tapab siivseid elanikke. Hiljenu uudsamad
baltlased andsid neile isevalitsusele kironaid, kentsu-
darffe, liiveneid ja teisi reaktioonvääre. Bestužev ei saa-
nud siin jätta protestimata: "Saasa perekondade
eelistatus veebaste asemele, solvas meile rahvusloku

1. vt. Тазанов, Орепуе гюадпуејеквиі дугепајупи, lk. 299.

2. vt. samas, lk. 301.

3. vt. samas, lk. 302.

uhust... Kas meie selles vabastasime Euroopa, et panna
endid ahelatusse..., et meid alandabaus uodus?" Bestu-
ževi avaloogial kemaegsete sassa rõõrvallutajate ja
keisrikojas võimutevate balti reaktsionääride vahel
oli olustar tähtsus Läänemere rahvaste ja uue rahva
ühise vaenlase paljastamisel. Dekabristide "Kuss-
kaja Pravda" aga kuulutas vabadust eesti ja läti
rahvale pärisõiguse täieliku väljajuurimise ja sassa
rõõrvallutajate võimude liivideerimise teel.

Dekabristid hakkasid järk-järgult mäistuma
tegeliku elu põhjal, et Venemaa ja tema rahvaste va-
hadus ja uue televik oleuvad sõbralice, võrdsete
suhete kehtestamisest rahvaste vahel ja ka sellest, kui-
võrd suudetakse mahajäänud rahvastele anda mitme-
kultset abi. Pesteli "Kuskaja Pravda" usmavõrdset
Venemaal tõstis üles need küsimused. Prautliselt
neid Pesteli mõtteid hakkasid dekabristid raku-
dama oma elu kõige karmimatel päevadel - Siberi
asumisel olles või sõduritena Kaukaasias.
Siberi dekabristid olid siinsete rahvaommete, kee-
le, laulude, usev ja igapäevase elu uurijad. Bestu-
žev. Martinski sai väga lähedases siinsetele rahvastele
ning onva "Siberi jutustustes" ta räägibki nende rahvas-
te onvapäravastest. Siin on, väitens, tungens dekabristi-
le elukõige inimesus ja sõbrans, kellel on räärtusbrund
hingemadused nagu julgus, ausus, uitalislahuus.

1. Угопанне соупаьно-нолуяречне..., м. I, lk. 492.

Elu tunguviel on võrratult raske, ta ei suuda võidelda loodusjõududega, ei tunne selle seadusi, ta ei saa oma algeliste relvadega varuda enesele ja oma perele toitu, tema ommis on igapäevane puudus, mis määrab sageli teda koos perekonnaga hukatumisele. Bestuxjevi kirjeldused Siberi rahvaste viletsusest aga pole lihtne kaastunde avaldamine, pole halitsenuine, vaid need on oma laadsetus süüdistusteks pärisoryselle ning isevalotsusele, kes teostades siin julma koloniaal poliitikat, oli viinud siinsed rahvad hävingu äärele. Bestuxjev näeb ka siin suuri, kargivaid vastuolusid nektioo majandusüsteemi ja loodusjõudude kasutamise vahel. Siberi loodus on rikas igasugustest maapõuevaradest, kütlast; jõed on hästi laevatatavad, ning see pärast Bestuxjev nõuab siia laevanduse loomist, teede ehitamist, maagi kaevandust ja tema tuleviku plaanides peab olema "... Siberi vabrikute ning tehaste maas."¹

Siberi rahvastele jäid usumatuult sügavad mälestused denabristidest kui revolutsioonilise Venemaa esindajatist, kes aitasid täiustada tööstuste tehastes ja põldudel, denabristidest said siinsetele rahvastele esimesed nõuandjad, arstid, kooliõpetajad. Petroski vanglas organiseerisid denabristid kooli, kuhu tulid ümbruskonna lapsed õppima, kesjuures neid amult ei õpetatud vaid ka riietati ning toideti revolutsionääride poolt.² Kuigi tsaarivalitsus püüdis lamistada denab.

1. Тазанов, Ореку гуадруежквнн кытпагытат, кн. 366.

2. Н. Топуе, Уежорук чареконн мюпелат, м. 2, кн. 183.

ristide tegevust rahvahariduse levitamisel, siis võitjateks jäid ikkagi denabristid. Nii, Jakuskiini poolt kaan-
ges Jalutorskis organiseeritud koolis omaandasad selle
tegevusaja joonisel hariduse 1600 siberlast. Denab-
rist- arst Wolf oli abati valmis ravima haigeid,
sõitma välja ühige kaugematessigi kohtadesse, et
päästa ühe või teise siberlast elu. Tase ta oma
töö eest ümugi ei võtnud. Denabristide viha ras-
sivraenu ja rahvaste vahel valuu õhutamise vastu tõsteb
esile criti nende üüi revolutsionääride suurt demokra-
tismi ja luumaausest noogu inimkonna ees. 1839. a.
süüdistas asemisel olev Lenin, neid, kes ühige häbe-
matumal kombel teostavad rassivraenu. Lenin astus
välja uu. "süüdistud ameerika demokraatia" vastu.
Ta kirjutas: "Ameerika Ühendriikides on õigus seadu-
sega kindlustatud. Kuulutanud pidulikult välja in-
imeste võrdness raduste es kui oma konstitutsiooni põ-
hialust, ameeriklased oma võllastega näitavad hoopis
vastupidist. Nad määravad süütegude suurusst uuka-
värvesse järge... Nad teevad vahet isegi oma ja ungri
kausaüksüha vahel ja sellega need võrdnessharraste-
jad alandavad oma kaaseinimest ka tema maisse naa-
ilma piiride taga."²

Kaukaasia rahvad nägid samuti denabrist-
liku Venemaa inimesi, kes polnud neile kaugelbasi

1. vt. Терней, Уезденъ Царексй мторилл, т. 2, л. 183.

2. Узораннне, соупалъно-нодуларекне..., т. III, л. 195.

älvandavad vallutajad, vaid inimesed, kes võit lesid ning virglinult soovisid näha, et sõdadest rebestatud Kaukaasia saaks ühendatud revolutsioonilise Venemaaga. Bestužev-Marliinski oma „Jutustus ohvritserist, kes oli mägilaste juures vangis“ põhjendas, et Kaukaasia ühendamine Venemaaga on vajalik ning kasulik eelkõige kaukaaslastele eestl. Tema seisukoht lähtus sellest, et siinused hiinused ei jääks barbaarsesse, raimu-pimedusse ega ei muutuks pimedatus teooriistadeks omavaheliste feodaalide ja välismaalaste röövellise karmustite täitmisel. Bestužev, nagu teisedki siinolevad demokraadid, suhtus eitavalt müridismi. Samuti rääkisid siinolevate pidas ta selle liikumise juhti Ghasi-Muhamedi, kes oli „alatu uueaegne, röövel“ ning „riikija“, mitte aga mingisuguse võitleja tsarismi ja kohalike feodaalide vastu.² Demokraadid mõistsid kuuma aga tsarivõimude, nagu Paškevitši, julmused rahulike mägilaste kallal. Demokraatide soovis oli näha Kaukaasiat ühtsena, selle Venemaaga liitlaseks, kellele tsaridajad nad olid. „Kas varsti saab see aeg, milles haridus peab ära Kaukaasia mägilastele vere, saadab tagasi tema pojad, kaugelased-võitlejad, oma vabavaimastatadesse ühtladesse... Me vaatame igatsemisega seda aega kogu inimkonna nimel.“ teinud Bestužev. Ning tulevikus pidi kujunema tihed koostöö ja sõp-

1. vt. Фроганов, Орепуе генаофрестеннн дуператупор, l. 426.
2. vt. Салсанас, l. 464.
3. Фажел, Генералуперат на Соууе на Какаазе, l.

rus, mis „ahelillana ühendab Venemaaad Kaukaasiaga“¹ ja „valdab aivanelluke helisel Kaukaasia mägedel“.² Pestukeviga samasuguseid mõtteid väljendasid ja jagasid näin demabristid. Lorer kirjutas: „Kunagi need jõvalikud kohad muudetakse hariduse ja tsiviiltsiivoni poolt haritud inimeseuna külluseallika-
 tuis. Tuli ja mõis ei tao mingit kasu, ja kes siis andis meile õiguse siinudada haridust sellisel kombel rahasse, kes ise on rahub oma hariduse ning harju-
 mustega?“³

Revolutsioonilist osu Venemaa ja kogu Euroopa vabadusliikumises pidi etendama Pesteli ja ühendatud Slaavlaste ühingu poolt kavatsetud vabade slaavi vabariikide loomine ühtseks föderatsiooniks. Siinua pidiid kuuluma Venemaa, Poola, Böömimaa, Määrinmaa, Transilvaania, Serbia, Moldaavia, Valahhia ja Ungari, mida ühendatud Slaavlaste ühingu liikmed pidasid ka slaavi maaiks. Kuigiis vabariikides pidi kaotatama pärisõigis ja kehtestatama demokraatlikud vabadused ning valitsusvormid. Slaavi maade vabariikliku föderatsiooni esines ühingu liikmete kujitlustes rikka ja vaba riigina elava majanduseluga.³ Slaavi föderatsioonis oli seega demabristide poolt antud õigus oma sõltumatusel Ukrainale, kellel selle õiguse oli röövenind tsarism. Slaavi rahms-
 te ja eluviigi vee rahva osatähtsust 19. sajandi Venemaa

1. ut. фазеет, бенаопретел иа болыу иаа Кавказе, к. 80.
 2. Фазетел, Орепуе гуаопретелой Аурепатупу, к. 462.
 3. 14. Угопануе еогуаально-нолуурееане..., и. III, к. 63.

revolutsioonilises liikumises on rõhutatud „Teesides
Ukraina Venemaaga taasühinemise 300. aastapäeva
kuhta“ järgnult: „Vene, ukraina ja teiste rahvaste
kõige põlamlas vaeulasus oli tsari-isevalitsus... Re-
volutsioonilises vabadusvõitluses tsarismi ja feodalsmi
vastu, mis arenes Venemaal 19. sajandil, etendas jultivat
osa suur vene rahvas... Esimeseks revolutsioonäride, tsa-
rismi vastu võitlejate põlvkonnaks, kes jätkas Raditskõri
revolutsioonilisi traditsioone, olid denabristid... Hualimata
tsari poolt aetavat julma rahvestiku ja koloniaalse rõhu-
mise reaktioonilist poliitikat... Venemaa revolutsioo-
nilised tegelased alati tunnustasid Ukraina rahva võiget
vabale rahvestikule arenemisele, sidusid seda tsarismi kuu-
tamisega ja üri vene rahva... ja teiste meie maa rahvaste
vabastamisega. Tsarismi ja isevalituse vastu pidas kaas
Vene revolutsioonäridega ukraina rahva suur partei J. F. Šot-
šunno... Ja nägi Ukraina vabanemise teed ülnõige kõigi sla-
vi rahvaste revolutsioonilises ühtseses vene rahvaga.“

Denabristid esimestena Venemaal tõtsid teles küsi-
muse rahvaste võrdsest, sõbralahest naastaist ja rahva-
jääund rahvaste ahistamsest. Neude kettumste älesnerai-
muse andli hulgas ajal, millel Venemaa oli rahvaste ma-
la, annab tunnustest sellest, et denabristid mõllejate ja
revolutsioonäridega länsid oma kaasageist kõõgemale ja
õõgamale ja jõudsid nii moodi rahvestikuses sellei,
mõlle lahendamise väis alla mõeldav alles sotsialistliku revo-
lutsiooniga.

1. Teesid Ukraina Venemaaga taasühinemise 300. aastapäeva kuhta,
lu.

Demabristide revolutsioonilise patriotismi suur jõud Venemaa vabadusliikumises.

1. Patriotismi ja demabristide revolutsiooniline võitlus.

19. sajandi Venemaa tundis kaht liiki patriotismi: „ametlikku“ ja revolutsionääride oma. Ametlik ja pärisorjlaste patriotismi sisuks oli: isik, valitsus, rahvas ja õigusk. Need kolm momenti olid oma koossemmas pärisorjuse kindlustamise valendites ja see ke raku tööised kindlajad ei lasknud endid iialgi tsaari „patriotismist“ kahtele viia. Demabristide patriotism oli otsene vastand ametlikule patriotismile. Kahe patriotismi otsesed mõjud aadlikonua elule, tegevusele olid täpplikult erinevad. Paadunud pärisorjlaste igapäevane jüude-llu, hüüus ajendas neid välja mõtlemas uusi mõtteid, mille teel suurendada oma sisetuluheid pärisorise taluraku töö ja liigi arvett. Tulemuses oligi, et see osa aadlist andis... Venemaale bironeid ja arantsijüveid, arvutu hulga purjus ohritse, rüüruki, kaardimängijaid, laadakarangelasi, kolerapõisse, kaulajaid, lõõmamehi, serailinabite ja naumihingelisi slauiloveid.“¹ Revolutsiooniline patriotism aga sünnitas demabristid, - mingid vägilased, pealaest jalatalloni lastud puhtast terasest, sõjasangarid, kes lähevad täpplikult kindlasse hukatusse sellens, et äratada uude ellu uue sugupõlv ja pesta puhtaus lapsed, kes on sündinud timukalikkuse ja orjameelsuse miljöös.“²

1. V. I. Lenin, Teosed, 18. k., lu. 9.

2. Sealsamas.

Demabristide armastus kodumaa vastu, arusaamine
oma kodanikuolustest ja püüu anda kõik oma jõud
võitluseks kodumaa vabastamiseks ja vaba arengu eest,
muutis need inimesed vene rahva uhkuseks. Demabristide
kogu elu, tegevus olid suunatud ja allutatud puh-
kale patriotismitundele. Vene teadus ja filosoofia
aastas tuleb märkida, et patriotismi ja selle osataht-
suse teoreetilist keisimust käsitlesid esmanordelt
ja hoopealt Raditsjev ning demabristid. Demab-
ristide käsitletus revolutsionäär ja kodanik olid
võrdsed. Kryukov näitens nõudis, et iga vaitleja
-revolutsionääril peavad olema järgmised omadu-
sed: „armastus kogu inimkonna vastu, entusiastmüll-
suse hüvanguks, tundlikkus, humanism, tahe saavida
teuda oma rahvast, ülitma viimase lugupidamise,
tänu ja hoolduse.“¹ Kakhovski pidas inimest, kes
pole andunud kogu oma hingega kodumaa kesuse,
mitte suutelisiks midagi armastama peale väinlast
omanasi.²

Demabristide tuline isamaa-armastus sündis,
wagu sündis kogu vene rahva suur patriotism 1842.a.
Isamaasõjas. Sellal avaldus nende patriotismi emest-
salgavas ja naugelaslikus võitluses võrandaiste rööv-
vallutajatega. „Ileie oleme 1842.a. lapsed. Ileie sõda-
metungis oli ohverdada isamaa-armastusele kõik,
isegi elu. Ileie teunetes puudus egoism,“ määratles oma

1. Угопануше сочувалено - кодануе... мѣи, lk. 62.
2. Рт. самас, I a. lk. 502.

ja teiste dekristide patriotismi sennikohta M. Muravjov-Apostol.¹

Pestel 19-aastase lipuüurna võttis osa kõigist Isamaasõja lahingutest kuni Borodino, kust ta sai raskelt haavata. Kuulid olid purustanud tema jalad. Vahvuse eest Borodino lahingus autasustas valitsus teda hõbemöögaga, millel seisis: „Vapruse eest“. Pärast ravimist viis teda saatus tagasi armeele, seekord juba Wittgensteini adjutandina. Jakuškin Semjonovski palgu ridades võttis osa 1812.-1814. a. sõjaretkedest. Borodino lahingus ülesmääratud vapruse eest autasustati teda medaliga. Jakuškin oli siis alles 18-aastane nooruk. Põhjaühinglane Batenkov võitles haruldase julguse ning vaprusega välismaa sõjaretke ajal ühe linna piiramisel si ta kümme täägi haava. Volkonskil rahupäevil oli raski iluva sünelita käia, sest sõjasangarina ta ei tahtnud aratada euse vastu üldist tähelepanu riinda ehtivate medalite ja ordenite kohuse pävast. Pärast Smoleuski langemist põgenes solaja oma kodust - Moskvast, 16-aastane Nikita Muravjov. Ta tahtis appi rütata regulaararmeele. Ise aga tunnistas, et „... 1812. a. sõda katkestas mul õppimise, kuid ma ei teadnud muud mõtet peale legitseva isamaa-armatuse.“² Tmestusväärse vaprusega võitles Aleksander Muravjov 1812. a. Quiduva, Kalotui, Borodino, Jarutino, Malo jaroslavetsi, Vjazma, Borogobuzi ja Krasnoi lahingutes.

1. Боевые качества, м. I, л. 10.

2. Изъранныхъ соудаченъ - роду жреку... , м. I, л. 342.

Kodumaast päästma ruttas ka 15-aastane Mikhael Muravjov. Borodino all aga ta sai väga rängalt haavata. 1812. a. sõda kannatas üles uue põlvkonna, patriootide põlvkonna. Sõda oli õpetanud neid hindama rahvast, olukorrad, kuid ka oma jõudu. Pöördunud tagasi kodemaale, denabristidest sõjasõngarite esimene nulli oli seotud rahva õigustusega, elementaarse kaduste, mis olensid vähemalgi määral kaitsitud isikuväärust, puudumisega ning kõigi sellega, mis oli lahutamatu valitseva pärisõiguse tagajärgedega. Reelvas sõtas vabane. mist. 1812. a. sõda, mis läks talle maksma tohutulid olulid, töötas talle anda uduses kauguses olevat vabadust. Kuid vabaduse varastasid pärisõigislased ja tsaar. Sõda Venemaa vabaduse eest välismaiste vaenlastega teeli neid muuta sõjas Venemaa sisemiste vaenlastega. Seda mõtet väga ilmekas vormis väljendas Bestuzev-Rjumin. „Sõjalise kuulsuse sajand lõppes Napoleoniaga. Nüüd on saabunud aeg vabastada rahvaid neid rõhuvest orjusest. Ja kas siis tõesti venelased, kes on enamad nii palji hülgaraid võite tõelises isamaasõjas, venelased, kes on päästunud Euroopa Napoleoni ühist, ei või kummitada omamaist inest ja tegutseda suure inimkusega kui nüüsi. murel on lugu isamaa päästmisest? - mille õnnelik ümberkarraldamine sõltub meie vabadusarmastusest.“

1. Krahv rüüde patriotism muutus revolutsioonilise patriotismis, mis väljendub kindlas tahtes hävitada järga

isevalitsus ja pärisorjus. „Mis on jõuga ära võetud, selle jõuga tagastame meile“, määrasid Rõljev ja Bestužev-Marlenski oma võitlusviisi.¹

Niiis, Tsarsaasjõu sündumused, näidamud nagu maailmale vene rahva võimsust, keetsusid ellu nausitse vastandlikkuse, kuid omavahel tihedalt seotud, üksteisest sõltuvad tagajärge - vabastusliikumise tormilise kasvu Venemaal, eriti salaihingute tekkimise juba 1846. a., ja valitsuse julma reaktiooni alguse. Vene aadli parem osa hakkas revolutsioonilistel eesmärkidel osunduma salaihingutesse. Herzeni sõnade järgi reetlasiid smua roin, mis oli vene noorsoos mõjapaistvat: noored sõjaväelased, nagu Pestel, Fennixin, Narõšuin, Muravjovid, Orlov; kõige armastatud viijamehed nagu Rõljev ja Bestužev; kõige uuelsamate perekondade järeltulijad - vürstid Obolenstsi, Odojovski, Polakovski, Trubetskoii.² Muudugi sellise koosseisu puhul olid salaihinglaste vanded erinevad, kuid ühiste mõtete ja tegevuse ühendavaus jõuks sai viha pärisorjuse ja isevalitsuse vastu ning omakakapüüdmatu patriotism. Üikmune aga ühendas ühineus võitlejate ruvies meesugused erinevate vaadetega inimesed nagu otsustava revolutsionääri Pesteli ja teoreetilise Niikita Muravjovi; osundunud vabariiklase Rõljevi ja monarhist Batenkovi; materialist ning atüst Barjatiuski idealist Bobrištjev - Puškiniga; ägeda

1. Утопанске социјалне-револуције..., м. I, стр. 540.

2. В. Герцен, Валитуд артилид ја лијад, I к., стр. 15.

linnana vastu võitleja, Kakhovskoi ja ettevaatliku staal-
bi-inimese Trubetskoji; uskumatud vennad Borissonid
ja katoliiklase Lunini, revolutsioonilisele demokraatismile
tähelepanu Gurbatovski ja sõjalise revolutsiooni peendu-
nud pooldaja Sergei Muravjov-Apostoli. Isamaa-armas-
tus oli samuti ühine siinseta ning väinse, palgalistele
„slavofaastidele“ ja Lõunaühingu murragustele polsoor-
vintsele ja Põhjaühingu põlisvõimudele. Salavihingutest
osavõtmine tähendas alal kindlat riskimist oma elu
ja vabadusega. Just sellist riskimist pides Lenin ütles
revolutsionääride omaeas juoneks. „Oma mõtteid avalda-
sid demokraatid küll erinevate sõnadega, kuid kõigist neist
võis välja lugeda võitluses valmisolekut, arusaamist
oma kodanikuhoolestusest, vajadust ohverdada ennast
ka, siis kui ees seisis kindel hukkumine, millega tuleb
anda äratus tulevatele põlvkondadele. „Minu töeli-
ne elulegu koosneb kahest sõnast: ma kirglikult armas-
tan oma kodumaad, ma soovisin vaimustusega talle
õnne.“ kinnitas Rõljov.² „Kodumaa pole mulle ainult
tühine helin, pole karvatu se elavõnne... Ma ei tea mitte-
ses paradisis võiksin unustada oma äärmase kodumaa,
kui lapsena õitsusin, elasin noormeheks, kui ma samuti kandsin
piinu ja hukkumist“, kirjutas Bestuzjev-Mouliński.³ Ra-
jevski ütles, et „patriotism on kodaniku elu valgusallikas,
mille salapärase jõud mind valdab. Kas suudan ma

1. В. С. У. Ленин, Социализм, т. 29, л. 341.

2. Избранные сочинения Н. С. Родзянко, т. I, л. 79.

3. Бестужев и Дюбуа де Лабазь, л. 54.

näha oma rahva, minu kaastöötajate orjastamist, ... ühtlasi
nurrinat, nõrkuade kartust ja pisaraid, tugevate poolt aga
tormavat vihkamist ning metsistumist, ilma et ma koos rahma-
ga kaunatsaksin... Ma ei alanda end iialgi, muuist ei saa
kunagi nõrka, hingetut orja..."¹ Vürst Volkonski kõneles,
et andumuse revolutsioonilisele tegevusele andis talle jõudu,
inuustust; ning seepärast tema ka pole kunagi kahetsunud,
et see tegevus viis teda nohtusse, Siberisse ja volmekün-
ners aastaks asumisele.²

1825. aasta detsembris seisid denabristid valikuu
ees - kas tegutseda või mitte? 13. detsembri õhtul toimus
Rõljevi korteris kõupidamine. Revolutsioonilise, tingimatu
väljaastumise pooldajaks ning inuustajaks oli siingi Rõl-
jev ise. Mihhail Bestuzjev mäletas, et sel õhtul oli ^{ta} emaka-
nis ja vaimustav just siis, kui ta läks üle oma armastatu-
male teemale - isemaaarmastusele. Rõljevit ja tema kaas-
lasi ei äratanud ülestõusule auahnus, omakame, väinuu-
ika, vaid viha despotismi ja orjuse vastu, patriotism,
vabaduspüüel ning usk inimese kõrgesse nutsumusse.

Denabristide revolutsiooniline karree 14. detsemb-
ril näitus Lenati väljakuul wangelaskinult.
Kolme tuhandelise revolutsiooniar mee vastu suu-
was ise valitsus mitu korda suuremad jõud, kui
Venemaa pealtna kaitsesid Napoleoni sissetungimise ajal. Isarime
vois

1. Избранные сочинения Н. П. Барятинского. . . , т. II, кн. 265.

2. vt. samas, lk. 369.

kandada Peterburi denabristide vastu 9000 jalaväelast, 3000 ratsaväelast ja kahuriväelasi - kokku üle 12 000 mehe. Peale selle oli tagavaravägesid 10000 mehe ulatuses. Vaatamata sellele, et trahismüü jõud olid mitmekordelt suuremad, et ülestõusnuud tegid ise suuri taktikalisi vigu, ei jäänud avaldamata ülestõusnuute nauglastatus, väiklusvaim. Revolutsiooniline karree ei laskunud üld ehmata kindralmeikner Miloradovitši ähvardustest, vaid pühkis oma teelt Miloradovitši ise; karree ei alistunud metropoliidi jumalaseinale. Ülestõusnuute karkasahelik ei laskunud kedagi sandarmite, Sibiriinovi ja Moloradovitši juurde. Mõneda polu, mis jäi üksi väljakuule, tõrjus mitu korda tagasi mitmetuhandelise ratsaväe pealetungi. Denabristide juhid ülestõusnu kõige raskematel momentidel näitusid energiliselt, naalutlevat, loobumata oma lubadustest. Kakhovskii tappis kõlejivilt saadud pussiga Miloradovitši; kuigi see kuul oli määratud tsaarile. Ta oli sidepidajaks mere kaardiväe ekspeditsiooniga, ja suutis agilerida seda nii palju, et ekspeditsioon tuli väljakuule. Obolenski uusi ülestõusnuute staabiõlem oli ülestõusnu ühens keskses, aktiivsemaks kujunes. Ta jäi väljakuule kõige kindlamale tegereizõneme ustavaus. Kõlejev uusi ülestõusnu orgauniseerija, uusi denabristlike revolutsioonide peaking jäi talle kõige suurema traagiana juures ustavaus mõitõpaks. Ta oli valmis kõigepealt, et leida üles argliin diktaator Trubetskoi, kes pidi veima ülestõusnuud sõjaväed pealetungile. Kui ta

diintaatorit ei leidnud, pidas ta siiski vajalikuks tegutseda. „Meie saatus on otsustatud... Ma usen, et huumori, kuid eesküju meist säilib. Toome euaast isamaa tulevase vabaduse ohviteks,” mäletas tema sõnad Iuvati väljakuult N. Bestuzjev. 14. detsembri süüdluse te suure agitatsiooniline tähtsus eesküjuna seisis selles, et esmanordset seni liikumata Ruumaa nägi revolutsioonilist liikumist isovaltsuse ja pärisorjuse vastu. Peterburis toimus see 20-30. tuhandelise rahvahulga silmade all.

Ukrainas, Kovalovka küla juures 3. jaanuaril näitlesid oma põlvimõtetest loovauhinglased ja neudega ühinevad slaavlast, „kellede tegevuse viljaks oli Tsernigori polgu ülestõus”² Tsaarikiindral Geissmar pures. tas siin, lahingus ülestõusnud, kelle esotsas seisis P. Muravjov-Apostol ja Bestuzjev-Kjemin. Kivistades oma roodeid lahinguvaloumi, suuendus Muravjov neudega Geissmari meelitükkide plale. Esimeset karteti, tulest sai pea haava Muravjov. Kuid ka raskest haaratuna tegi ta kaugelastline piigutus, et juhtida ülestõusu, oma isilikku eesküjuga väidata julgest, enesalgamist. Lõpuks siingi surjus kogu üritus: ülestõusnud ohvitsersed vangutati, kogu polgu sõdurid pandi ahelatesse, Need ahelad valmistati sajast rauapreudast, mida „ametliule isamaale” kinnis igapäevases elus kitsi ja oel krahvina Barnitskija.³

1. Военноуказамъ Третьяковскихъ, lk. 34.

2. Управленіе союзнаго волюнтерства..., т. III, lk. 51.

3. Тамъ же, lk. 56.

Vangistatud Muravjov viidi otseselt Peterburgi, kus teda ostas Talvepalees sandarmina Nikolai I. Tšernigovi polgu ülestõusul oli suur tähtsus järgnevale revolutsioonilise liikumisele. Jastail 1826-1827 kääriv Ukraina talurahvas mäletas selgesti seda ülestõusu ning avaldas soovi järgneda tšernigorlaste ja nende ^{ga} häideluud talupoegade eskejule.

Herzen ütles, et pärast 14. detsembrit nii dekadentid, kes läksid suurema rõllasse või muu tööle oma ideede pärast, kui ka tsareim pidasid oma vandest suni, ja vaitjans jäi isevalitus, kes näitas teokord, nullist kurgise jõudu ta omas. 1 Nikolai I pidi tunnistama et ootuma siis revolutsiooni lävel, kuid ka ta pidi vanduma, et tema elades, see sisse ei pääse. Algas arvete õi endamine dekadentidega. Herzen siingi nähty ära selle, nullist tähtsat osa võib etendada rahvamosside poliitilise teadlikkuse äratamisel revolutsioonäride patriotismist üleskavandud kaugelastikes ja ustavans jäämine oma vaitlusideedele. „14. detsembriga algas täppest muu poliitiline kasvatus uus faas,“ tohutu suur mõju, mis sel üritusel oli ja mis mõjutas tegevamini muu propagaanda ning teooriad, tuleus madeseltlaste kasvatused, nende kaugelastikest kättemisest väljauul, kohtu ajal, ahelais, keiser Nikolai juuresolekul, kavandustes, Siberis... Vandumusi sisendab teooria, aga kättemist kujundab eskejule.“ 2

1. vt. Herzen, Valitud artiklid ja kirjad, I k., lk. 16.

2. Samas, lk. 20-21.

Juurdluskomisjon, mis loodi denabristide juurte väljal-
selgitamiseks ning liikumise täielikuks hävitamiseks, hak-
kas vangide ülekulelamisel jälgendama keskaegset inno-
santsi. Denabristid Janvixin, Jakuikin, Bestuzevid
oma mõistustes ilmekalt kirjeldasid neid kehata ja
vainuseid piinu, mida neil tuli taluda seluuvimise vang-
las. Ülekulelamisega süstemaatiliselt tegeles kroonitud
timukas Nikolai I, kes peale uurijana oli veel mitte halb
vangivalvur. Denabristidelt nõuti selgeid ja naastasi-
paljastavaid vastusi. Neude mitteandmisel range eota-
sid raudad, kartsid, nälq. Jakuikin keldus andmast
selliseid vastuseid, mis vales paljastanud ta haastasi, vaid
ta teatas: „Kõiki, mis teadsin enesest olen ma juba teie
kõrgaususele vääninud... Kuid mitte ühtegi teist ma üm-
konda ei saa.“¹ Tulemuseks oli, et taar käskis Jakuikinit
aheldada nii, et ta üldse liigutada ei saaks, ning teda
tuleb kohelda kui kõige suuremat surjategijat. Oli juba
hauati nõudma vangidelt kirjalikke selitusi. Denabristid
kasutasid neid oma mõistustalite avaldamiseks ka vangla
olukorras. „Meie eesmärgiks oli saavutada isamaale hea-
olu, kuid seda me ei suutnud teha. Me saame lüüa, kuid
tuleviku vanglaste äratamise toimel õhritega... Nüüsi, las-
taagu nüüd maha Suurte väljakuu Peeter I samba kõrvale,
kirjutas Jakuiboriti.“² Kakhovskii surmapõlglonult vastas
Nikolai I-le: „Elada või surra on mul nüüd peaaegu üks
ja see sama... Te võite teha minuga kõik, mida tahate. Kõikides

1. Zauvexu, ejašne, murenda gurašpueja U. 9. Akymukuna, lu. 65.
2. Tepuej, Uejašpueš uapašou mšopellat, n. 2, lu. 124.

teile töde, ma täidaw oma kodaniku kohustust, kuid mind ei hirmuta selle eest surmaohtlus, ei piinamised ega vanna-
turikas elulõpp... Illeist keegi pole maailmas igavene, tra-
o-
nilt ja alulatest võtab surm võrdset ooma ohrid."¹ S.
Muravjov-Apostol ei laskunud oma kodustel teema eesle
uusi rüüraid, vaid patriarhina tahtis ta surra sama
nuundris, milles ta juhtis Tseruigoni polgu ülestõuse, ja
sawade "verepleksidega, mis olid valatud kodumaa eest."²
Nikolai I aga taues Kakhorskit, Muravjovile nende lee-
gitseva armastuse ja truuduse eest revolutsioonile võllas-
tega. Viie dekabristi Rõlejevi, Pesteli, S. Muravjovi-Apos-
toli ja Bestužer-Rjuminini hukkamise päev, 13. juulil 1826.a.,
sujunes vaevuikas süüdistuseas tsarismi vastu. Siin
selgus, et tsarism ei oma isegi oma ohreid "korraldust-
püüa, vaid ainult isevalitsusele omase timukalusega ta
püüab üritada nende üle, kes saovisid Venemaad näha
progressi teel. Hukkamist pealt vaatama oli toodud
kõik Peterburi vauglates asuvad dekabristid. Pestel protes-
teris tsarismi õiguse vastu ^{kuu}neid kui 1812.a. Usamaasõja
kangelasi. Hukkamise ajal katkes uolme hukkamõistetel
näär. Rõlejevit, Kakhorskit ja Muravjov-Apostolit tuli
püüa teist kordselt. Rõlejev ütles paomist juhtivale kindral
Klutšovile: "Teie, kindral, nähtavasti süitsite vaatama kui-
das me surime. Rõõmustage awa valitsejat... me surime piina-
des."³ Klutšov näudis nuremat paomist. Rõlejev vastas:
"Nõetud tiranni opritsiini. Anna oma õlauid timukale,

1. Узъпануеи савуаьно-нолуфурсеуе... , м. I, л. 515.

2. Декабристы, л. 595.

3. Воспоминания Грейгеребоу, л. 338.

et meil ei tuleks serra kolmandat korda." Muravjov-Apostol heitis aga isevalitsusele väkku tõe, et "... isegi korralikult puua ei osata Venemaal." Desabristide käitumisel olid kahtlematult suured mõjud. Isugi Peterburi aristokraatlikus ringkonnades hakkati väärkinnapoolhoidvalt hukatutele ning tüüti vastinest Nikolai ja tema sandarmite vastu.

Kaughlaslikuks jäid ka Siberisse või kindlusevauglatesse saadetud desabristide käitumine. Enamik desabriste alustasid sunnitiid oma elu paremates aas- tates ja alles kallipäiste vanakestena õnnestus vähestel neist tagasi pöörduda kodumaale. Keid need mi- mesed mitte kunagi ei kahtsevad osavõtte revolutsio- onilisest tegevusest ja ülestõusest. "40 aastat on möö- demud sellest ajast ja ma võin julgesti öelda, et ma mitte kunagi ei ole kahtseunud, et see kõik juhtus nii, mitte aga teisiti," ünnitas Lorev.² Poggio teatas, et ta on küll väliselt muutunud, vanaks läinud, keid tema mõtted on samal põnnal ja ta ise sooviti- seksab sellel, millel nad olid enne 1825.a.³ Kojovski sõjakohtus kaitses julgelt oma poliitilisi vaateid ning sõnadega hävitas neid, kes püüdsid ümritada desab- ristide revolutsioonilist patriotismi. "Kui teie arvate, on patriotism kuritegu, siis ma olen kurjategija. Karis- tagu kohus mind selle eest küige rängema karistusega,

1. Третьяков, Ученые изыскания, т. 2, л. 155.

2. Окунов, Ученые СССР. 1796-1825, л. 347.

3. Уф. Волк, Ученые изыскания изысканий. Вспомогательные материалы. 1950 № 12, л.

ma nõustun uude otsusele allakirjutamisega... Kuigi
ma olen juba kuuendat aastat vangis, pole ma veel
oluud ega muugi ei saa olema hingetus õigus.¹

Tsarsism ei jätunud denabriste range valveta ka
sunnitööl, asumisel, vanglates. Denabristid teadsid
selgesti, miks isvalitsus neid isegi aheldatutena kan-
dab: „Valitsuse range kontroll ja järelvalve denabristi-
de üle Siberi legendidel annab tunnistust nende poliiti-
tilisest tähtsusest, rahva poolehoidust, nelliga nad seal
kõrku puutuvad; ja ka sellest, et konstitutsioonilised ven-
demused, mida denabristidel tuli surmaaõhvarduste all
välja kuulutada, kannavad levima meie hiigelsuures
riigis“² Nikolai I eesmärguks oli denabristide moraalse
laostamine või füüsiline hävitamine. Sunnitööl tuli
neil maa all maaki kaevandada ja kanda seda paari-
saja sammu kaugusele. Valitsuse juhendite kohaselt
ei tohtud neile osutada sunnitööl mingisugust vastu-
tulenuid, vaid taheti näha metsikut rõhmuist. Veel-
gi kibedamaks muudeti nende elu, kes saadeti kauge-
tesse paikadesse asumisele. Neile ei antud tööd, nende
ülalpidamiseks andis valitsus nii võrd vähe kulutusi,
et paljud denabristidest surid nurnatusest või
läksid hulluks. Kuigi ka sellised valitudid tsars-
mi poolt ei murduud denabriste. Just neil rasketil
aegadel hindisid sellised revolutsioonilised luuletund
nagu Kličubeeneri, Kõljevi vari, Odojevski vastus

1. Базанов, В. Записки феодала П. Бекетова, lk. 124.
2. Узоранне соцуально-нодуфурекке... , т. III, lk. 162.

puhkini läbitusele „Liberiss“, Lenin kirjad, jt. tööd. Need ajaolud näitavad, et siingi polnud tegemist nõrkade inimestega, vaid siin avaldus tugevate inimeste protest endiselt pärisorjuse ja isevalitsuse vastu. Tsaarismil õnnestus kõige enam üks viis demakristide hävitamises - see oli füüsiline hävitamine, mille ohvriteks langesid 67 demakristi.¹ Nende hulgas olid sellised nimed nagu: Lenin, Odojevski, Bestužer-Marliński. Bestužer-Marliński langes küll Kaukaasia rindel, kuid tema surmas oli süüdi tsaarism. Bestužer-Marliński tajus selgesti, et isevalitsus määras käiku, mis oli Venemaal edasiviivat, hunnumisele; armutult nõmbel hävitas neid inimesi, kes kunagi olid jilgeunud tõsta häält vabaduse kaitses. Nende viimaste hulgas oli ju ka tema. Bestužer tahtis eesle väarikamat surma, kui see osaks oli saanud tema viieli vaaslaste Peeter-Pauli kindlusest. Sojunaaslastad tahtsid säilitada Venemaal Marliński kui andevad kirjauurku, võitlejat ning seepärast hoiatasid teda kindlasse surma ninemast lalungu ajal. Kuid kirjauur-demakrist teadis, et tsaarism ja pärisorjused ei andesta talle, ootavad rõõmuga tema hukkamist, ning seepärast ta vastas oma sõjaväaslaste hoiatustele järgmiselt: „Ei, Venemaal on inimesi, keda rõõmustab minu surm.“ Bestužer-Marliński langes 1837.a. Adleri juures.

1. vt. Телуф, Уфопубл. издательствъ мпослствъ, т. 2, кн. 191.

2. Ткачовъ, Орепанъ гекатрисицкой кнѣзягыри, кн. 489.

Alles pärast Nikolai I surma, 1856. a. anti ellujäänud denabristidele amnestia ning neil lubati elada oma kodupaikades vabaduses vahi all. Denabristide lahkumine ja tagasitulek kodumaale kujunes suure tähtsusega poliitiliseks manifestatsiooniks, millest võtsid massiliselt osa kohalikud elanikud, nelli poolehuid ning armastus õigustatult kuulus revolutsiooniliselt häälstatud võitlejatele, kes olid väidanud, et nad ei ole mitte keegi rammematel katsumusaegadelgi suurte humanistidena.

Revolutsioonilise Venemaa esimeste võitlejate ja reaktiivseisolekute kokkupõrkes võitjateks oma üleskaalukate jõudude poolest said pärisorjused ja isevalitsus. Need vägivallale rajatud võidu alused osutusid sama pehmeks nagu need jäid ise, kes selle ajutise võidu saavutasid. Denabristidelt, nagu ütles Lenin, võeti ära kõik: avarus, varandus, tervis, isamaa, elu ja vabadus, kuid neilt ei saadud ära võtta rahva poolehoidu ega armastust, nende idusid samuti ei saadud lahutada rahvast. Pärisorjuse ja tsarismi võitkaks muutuma juba siis nähtuseks, kui rahvahulgad alustasid sedasama võitlust pärisorjuse ja isevalitsuse vastu, millise võitluse algatajateks olid olnud denabristid.

2. Nendest, keda vene vabadusliikumises innustas
dekabristide revolutsiooniline patriotism.

Pölejev oma luuletuses „A. A. Bestuževile“ selgesti väljandas
seeba sidet, mis kujuneb dekabristide ja tulevaste vabadusvõit-
lejate vahel. „Ile oleme oma teinud teinud... Halastamatu viha
kodumaa rõhujate vastu teidab meid haurani. Ja kui kord läiab
ähvardav kõu ning äratab magavad rahvad, siis vabaduse põha
sõjavägi näeb meid oma võitlejate ridades.“¹

Dekabristide poolt alustatud vabadusliikumine pidi
paratamatult edasi arenema, sest pärisorjuse kaotamine ning
isevalitsuse seadmine olid Venemaa poliitilise, majandusliku
ja kultuurilise arengu hädavajalikud tingimused. Kõrge
aga seisis selles, kes seda liikumist otseselt pärast dekabriste edasi arenda-
vad. Juba esimestel aastatel pärast detsembrirevolutsiooni
näis märgata, et aadli paremad inimesed olid ärataunud Venemaa
tardumusest ja väikisusest. Reaktsioonilöögid takasid
ühiskondlikku liikumist tunduvalt, kuid liikumist ennast
nad ei suutnud lüüa. Reaktsioon puudutas praegu
kõigi riikide huvisid ning seetõttu oli ka pinnast vastu reaktsioonile.
Talupeetade halvener oluord tõstis võitlusele uued rahvahalgad.
Rahutused sõjaväes kasvavad, sest Nikolai I võimuletuleku järel
suurendati teenistuse vastust. Rahulolematuse avaldus ka progressiiv-
se, padelkonnas, sündis segaseisustaste hulgas, mille moodustasid
väikeaadel, muokhvitserid, väimeametnikud, üliõpilased ja pärisorjasta-
tud intelligents. See äärmise kirje koosseuga mass tundis oma ärgustet
ja rõhutatud oluorda. Tänuks opositsiooni laienemisele
neis hulkaades oli dekabristide ülestõus, mis näitas, et

1. Угопаннае соувадьно-кодуфуренуе... , м. I, л. 538.

Selgitustöö normid kujunesid mitmekesisuks. Peale suulise agitatsiooni kasutati laialdaselt leudlehtede ja proklamatsioonide levitamist ning suure ulatuse võttis revolutsiooniliste loosungite, üleskutsete kirjutamine rahvarikastes kollektives kirikute, sissesõidukoondide ning majade sentsidele. Paljude leudlehtede ja proklamatsioonide autoriks ning levitajaks oli staabikapten Sitnikov, kes 1825. a. Taltšinis tutvus demabristide ja nende ideedega. 1830. a. Sitnikov näis 14. Veebruaril linnas ja levitas selle aja jooksul 20 eksemplari mitmesuguseid üleskutsesid.¹ Sitnikovi ja teiste revolutsiooniliste leudlehtede sisus alid eranditult demabristide ideede edasiarendamine, hukkumiseid nende timukatele ja jõulised üleskutsed uuele ülestõusule. Arvestatavim kuju oli kõinjal kõlijer. See ajaolu näitas, et revolutsioonitriibeeni innustav esseeju muutis teda rahvuskangelaseks. Tantsu-Pergei plaadri lähedal lēti majauselt kirjutus: „Vardi tuleb aeg, millal aadlikud, need murjatud verehinnulised, kesjannueroad ja imeroad oma õnnetatute alamate verd, hävitatakse halastamatult või nad surevad tirannide surma. 1829/X. Üles Sibe. nisse saadetud ja sealt põgenenud teine Kõlijer. Ah, keei see õnnestus. Annauš jimal. Ma esimesena haanau nov.“² 1826. ja 1824. a. Tuula, Jamkovi ja Valgään. etes kahtades ilmusid Sitnikovi proklamatsioonid, kes eranditult kutsuti üles rahvast ulvastatud võit-

1. vt. Сказочный и их spells, cu. 227.

lusse pärisorjlaste ja tsarismiga. „Parim surra
relvaga käes, kaitstes niimoodi oma vabadust, kui tõesti
igavesti elada oya ning mitte vabana.“¹ „Tõuse üles,
väitlesele, vene rahvas, jälgi muistseid slaavlast!“²
„Rutagem Volga kallastele, seal tõstame üles Venemaa
vabadusliped, - seal tegutsegem.“³ „On aeg töötamist,
teha ja ostet mööka ning püstoleid. Puol armeed ta-
hab veitavalitsust.“⁴ Tähtis osa neis proklamatsioonides
oli pühendatud talurahva raskele olusarrale. „Ve-
nelased on õnnetud ja rõhutatud ojad. Meid peetakse
müünase, tüürid võetakse õõnsaks ära, liib võetakse ära ja
meid ise määratakse puudust kannatama. Me lapsed
jäävad igavesteks ojadeks, saame meie lapselapsed.“⁵ „Edasi
häidatakse ära, et rahva kannatused pole igavised, kuu-
hukub ülestõusumise valva käe läbi.“ „Ja lauged kurja-
tegija! Kõlejevi süütu veri pole ajata valatud.“
Pärast demokraatide teostatud agitatsiooni oli oma tohutu
tähtsus. Ja aitas teravdada klassivestulolu hävi-
tamisele meelivas feodraalses, andis uusi agitatsioonivõr-
vorme, lähendas ngaselt rahvale. Ilmselt ja Oper-
jõu pidesid 20-30-ndate aastate revolutsioonilist uue-
sugu Venemaa tulevikuks, kes juba nägid oma revolüt-
sioonilise tegevusega oli saanud hea poliitilise kas-
vatuse ning karastuse.

1. Demokraatide u. u. h. p. l. l., l. u.

2. Vt samas

3.

4.

Pärast denabriste algas kahe vene revolutsionaäri-
demokraadi Hlerzen ja Ogariovi võitlustee. Denabristi-
de ülestõus ja hukkamine äratasid noorte inimeste põlv-
konna, kuhu kuulusid Hlerzen ja Ogariov, avaldades kiel-
ama revolutsionaäri-vaateid. Nende hinge lapseni
lõppes 1826.a. hukkamise ja asumisele saatmise hirmsal
suvel. „Meie olime väin liiga noored, et 14. detsembrist
vsa nõtta. Äratatud sellest piinest päevast, me nägi-
me vaid hukkamisi ja vägäsaatmisi. Oles sunnitud
vainumisele, haidestagasi oma pisaraid, õpitsime varja-
ma oma mõtteid - ja milliseid mõtteid!“ Kaus aastel
hiljem, 1828.a. audis Hlerzen koos Ogarioviga Karles.
mägedel vaude pühendada kogu oma elu denabristide
pooll alustatud võitluse jätkamiseks. Hlerzen ise hiljem
ürijitas, et nemad kaherisi astused näinäs ellu ja
võitlusesse isevalitsusega. Nad ei tundnud selle kogu
jündu, mille vastu nad astusid võitlusesse, kuid nemad ei
saanud lahingus taganeda. Hlerzen ja Ogariovi
ülikooliaegne poliitiline ring arutas vainumise ja deak-
rismi. Pärast ülikooli Hlerzen vaugstati kuu pilge
nabamõõlija, ohtlik üllis ühisvõuale, mille vastu esma-
kordalt elid tüsnuud denabristid. Ogariov aga haanas
otseseid sidemeid looma Kauraasia denabristidega.
Oma kahtumismälestustes Odojovskiiga ta rõhutas seda
ajaloolist sidet, mis ühendas denabriste ja tulevase tor-
ni tüürimehi. „Kahtumine Odojovski ja denabristidega

1. Hlerzen, Valitud artiklid ja kirjad, I v. lk. 45.

äratas minus üha enam sümpaatiat nende vastu kui mingisuguse väinustuse. Ma seisin palgest palgest meie mäetritega; mina, kes hakkasi minema nende teed mööda; mina, kes määrasin eesoleva saatus... minust see tundmus kuigi ei ole lahkenud. Ma hakkasin selles tundes kirjutama leuletusi... Lugu aga ei seisnud minu leuletustes, vaid ta seisis selles suhtumises, mis valitses nende, kes olid alustanud ning äratanud uue põlvkonna ja selle põlvkonna vahel, kes võttis omaus nende vänded ning jätkas nende ülesandet.¹ Leuletuses, Beethoveni kaugelstolix simfoonia, keis oli pühendatud Odjovski mälestuseks, Ogajov kõneleb dekabristidest, keda ta alati meels peab, kelle väidutsevaid ideid ta kuigi ei vaheta ära; sõjavägilased, melised inimesed, kes kunnusid piinades rahva ning maa vabaduse eest äratavad revolutsioonilises võitluses kindlat valmisolekut samasuguses kaugelstolix.² Dekabristide revolutsioonilise patriotism kavatas üega Herzenit ja Ogajovi tulistest uue patriotidena. Hiljem nad pidasid oma austustusena anda rääkileme mälestus dekabristidest. Pesteli, Kõljivi, Lakhovskai, Murafoov. Apostoli ja Bestuzeo-Kjuminini profiilid kaunistasid "Polarnaja Zvezda" kaant, muutes selle paberilehe revolutsioonilise patriotismi lipuks, ühiskutses uude võitlusle. Herzeni "Kolokol"; alarmikell aga hakkas kestma Londonist Suurmaal, segas selle orjalikku väinimist ning mõistis

1. Угопанские сужаванно-нолуфуренуе..., m. III, lk. 305.

2. Vt. samas, lk. 288.

Petraševskilased oma reedetil "innustumelt" väkisid denabristidest ja nende patriolismist. Denabristid ise aga vaerlesid veel Siberis, kui pärisorgise ja isevalitsuse vastase võitlusareenile tuli nende asemele noor vahetus. Vahe denabristide ja petraševskilaste vahel oli see, et esimesed astusid relvaga välja, teinud seda aga veel ei suutunud. Teid surmatakse pärisorgisele ja isevalitsusele kujitasid petraševskilaste revolutsioonilis-demokraatlikud ideed. Petraševskilased polnud enam kitsa aadliklassi, vaid nad olid algajatest intelliigentsi esindajad. Nüüd juba oli laiunud ühtlase klassipäritolu. Revolutsioonilised demokraadid Mikhailov ja Felguor oma proklamatsioonis, "Noorele põlvkonnale", kutsudes üles kalastamatuks võitlusel isevalitsuse ja nõiakuudega, samuti tuletasid rahvale meelde, et see võitlus oli ka 14. detsembri märtrite südamesooviks.

19. sajandi II poolel, umbes 30 aastat pärast denabristide väljaastumist noor Sobroljubov kirjutas, illegaalses, käsikirjalises ajakirjas "Plukhi" denabristidest terved leheküljed. Ta väinustas neid, nimetas neid täieliselt isamaapöögadeks. Sobroljubovitai revolutsioonilise demokraadi heakskiit meeltes Pestibile ja Kõljeville, neid kriitiliselt ta suhtus denabristide moodukate esindajatesse, kes olid kartunud sõdusid ja rahvast rabadustihunusse kaasa tõmmata.

Isevalitsuse ja pärisorgise vastased võitlustradit-

siaamid demakristidelt pārandas ka suur Belinski. Demakristide lūtsasaamine tunnuistas talle, et on vaja teistsugust ajaloolist jõudu vihatud poliitli-
kiigi ja rõhumise hävitamiseks, kui seda kasu-
sid detsembri-inimesed. Belinski unistas rahva-
revolutsioonis ja sotsialismist.

Demakristide revolutsiooniline patriotism
leidis ka tulist poolehoidu Lenini koduste poolt. Kõljevi siigavalt revolutsiooniline luuletus „A. A. Bestuzjevilo“ oli armastatumas laulus Lenini
isale ja rahvatahtelasele vend Aleksandrile. Mad
tihti laulsid seda üng iunustusi selle luuletuse
silitavatest mõtetest. „Me tahmalult tundsim
ära, et seda laulu isa ei laula viivisi kui teisi
laule, et isa paneb sellesse kogu oma hinge, et te-
male on see laul „pühaduste pühadusks“ Meie vä-
ga meeldis kui ta seda laulis, me palusime korra-
ise aga aitamine kaasa laulda, kirjutas oma mäks-
tustes Lenini öde - A. I. Ujanova.“

20-30. ndate aadate proklamatsioonide koosta-
jad, Kizjen ja Ogaryov, petraševsilased, Belinski
ja Soboljebov, rahvatahtelased tegid ära väga
palju selleks, et taluenda rahvale, tõmmata teda
luusega kaasa näitlusesse, kuid neilegi palnud
veel antud väha relvastatud rahvarevolutsioo-
ni. Üsinevete inimese talundist, inspiratsioonist

1. Угопашеве соупаально-кодуфурекне... , м. 2, л. 715.

teadmised, väillemist ja jilgusest, vaatamat a kui
tulihingeliselt need inimesed ka poleks muistunud
rahvarevolutsioonist, ei püüanud selle organiseeri-
mises ja teostamises. Lenin, tihes kõnaruõtteid ka-
he vene revolutsioonilise põlvkonna võitlustest, ohv-
ritest märkis: „Kahtlemata ei laugunud need ohv-
rid ajatult, kahtlemata nad aitasid kaasa - kas
otseselt või kaudselt - vene rahva edasisele revolutsio-
onilisele kasvatamisele. Kuid oma otsesest eesmärgi,
rahvarevolutsiooni äratamist nad ei saanud
ega väinudki saavutada.“¹ Eune oli aga vaja
jõude ja ajaleolisi tingimusi, mis suutsid ja millel
võis demabristide poolt tekitatud säde lõkkele süttida.
Selline aeg ei saanud tulemata jääda. Venemaa seis-
tema lävel sajadite rahetusel. 1900. a. ilmus
leninlik „Iskra“, mis sai vene esimese revolutsiooni
terminotkaks. Ajalike epigraaf - „Lõdemest täuseb
leek“ - kutsus Venemaale revolutsioonilisele võitlusele.
Proletariaadi partei viis töölisklassi võitlusesse, viis
kogu Venemaa rahva otsustavale terminijooksule ts-
rismi vastu. Nüüdki seisab rahva ees sama isevalitu-
se kindlus, mida demabristid ei suutnud oma vähes-
jõududega vallutada. Lenin aga oma „Iskra“ es-
imeses numbris õpetas, kuidas tuleb võita. „Mei es-
seisab vaenlase kindlus kogu oma tugevuses, kust meid
külvatakse üle pommi- ja kuullirahuga, mis kõõvil meid

1. V. I. Lenin, Teosed, 23. k., lk. 232.

parimaid võitlejaid. Me peame selle kindluse vallu-
tama ja me vallutame selle, kui me ärkava prolet-
riaadi kogu jõu ühendame kõigi vene revolutsio-
nääride jõududega üheks parteiks, mille ümber
koondub kõik, mis Venemaal on elujäulist ja ausat.*¹

1905. aastal esmakordselt seitis denabristide
poolt tekitatud riide ennenuulmatult ereda tule-
ga. 80 aastat pärast denabristide revolutsioonii-
liste karreede purustamist kärgatas rahvarevolutsio-
ni äike ülestõuses ning vapustas kuni alusmüüri-
deni Venemaa isevalitsuse haonet. Seda revolutsioo-
ni ei teinud mitte ohvitserid ja sõdurid, mitte
kirjanikud ja poeetid, mitte üliõpilased-rahva-
sõbrad, vaid rahvas ise. Rahvas oli ja on selles-
tes suurtes ajaloosündmustes tõeliseks jõuks.

1. V. I. Lenin, Teosed, 4. k., lk. 332.

Lõppsõna.

1917. aasta oktoobris virgus uuesti meie kodumaa. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni leek valgustas kogu maailma. Täitusid lõplikult denabristide patriootilised unistused, mida juba kord ajalugu oli neisse sisendanud ja mis väljendusid nende muude ja rõõmude lauliuu - Odojevski - prohvetlikes sõnades: „Ei kao me vavarikas töö. Leek südamest kord tõuseb hele... Ma vabastame kiskjatest, et rõõmsalt hingata võiks rahvas.“¹

Denabristide mõtteaaslane ja kaasaegne poeet Jazõkov tegi omal ajal julgelt loetusriikka üleskutse tuleviku revolutsioonilisele Venemaale. Jazõkov tahtis, et see uus Venemaa ei unustaks denabriste ja Rõljevit ka siis, kui ta on saanud oma kõuejõud tsaaride isevalitsuse vastu ning tulnud välja ahelatest. Nõukogu inimeste ees seisis ülesandena jäävestada denabristidest kui patriootilistest isevalitsusevastastest mõitlejatest väärakas mälestus materiaalsel kui ka ideoloogilisel alal. Nüüd poleud selle ülesande lahendamiseks mittemingisuguseid takistusi. Siil aga oli mitmesuguseid võimalusi. Täpselt sada aastat selle

1. Узорануе соцуалнхо-рѳујуреуе . . . , м. III, лк. 248.

möödumisest, Golodai saar, kuhu tsaaritimukad peitsid viie hukatud dekabristi laibad, uimetati ümber „Dekabristide saareus“. Saare merepoolsele rannikule püstitati Leningradi töötajate poolt mälestussammas, mille punasest graniidist raiuti Pesteli, Rõljevi, Kakhovski, Muravjov-Apostoli ja Bestužev-Rjimini nimed.

Nõukogude inimestele pole võõras patriotismitunne. See on üheks meie sotsialistliku ühiskonna liikumapanevusjõuks, on nende kangelasegade võimsaks allikaks, mida nõukogude inimesed on teinud sotsialistliku isamaa kaitse ja õitsengu nimel. Suure Isamaasõja ajajärgul oli nõukogude patriotism sellis elustavaks allikaks, mis taitis paljude miljonite nõukogude inimeste kangelaslikkust rindel ja tagalas. Nõukogude liit etendas otsustavat osa paljude Euroopa ja Aasia rahvaste rahvustliku ja sotsiaalse vabastamises.

Nõukogude patriotism kehastab endas Nõukogude Liidu rahvaste paremaid ajaloolisi võitlustraditsioone, mis olid väga kujunenud minevikus. Sellisteks traditsioonideks on meie maa rahvaste vabadusvõitlus võõra- ja omamaiste rõhujate ning vallutajate vastu. Niiugused on ka materialistlikud revolutsioonilis-demokraatlikud traditsioonid, mis arenesid väga meie filosoofias 18.-19. sajandil, samuti ka vene revolutsioonilise liikumise kandjate tuli-hingeline patriotism. Nõukogude patriotismi kavata-

misel on etendunud juhtivat osa kommunistlik partei ning tema juhid - Lenin ja Stalin. Juba aastaid enne Oktoobrirevolutsiooni Lenin oma artiklites „Millisest pärandist me loobume“ ja „Suurvenelaste rahveluust uhuusest“ määratles denabristide minevikupärandi kohta ja tähtsuse nõukogude patriotismis ning selle kavratamisel. Lenin kirjutas: „Kas meile, suurvene klassiteadlikele töölistele on väär as rahveluust uhuuse tunne? Muidugi mitte. Me armastame oma kult ja oma kodumaad... Meil on sügav valusem näha ja tunda, millist vägivalda ja mõrmitamist lasevad tsaaritimukad, aadliud ja kapitalistid osaus saada meie kaunile kodumaale. Me oleme uhked selle üle, et see vägivald on esile kutsunud vastulöögid meie seas, sest sellest kesknovast on tõusnud Radistšev, detakristid...“¹ Mineviku revolutsioonilise patriotsmi sügavamaks ja tõhusamaks mäistmises on vähe poliitilisest kirjandusest. Seda aga saab paremini kasvatada kunsti, kirjanduse kauda. Nõukogude Liidu kunstitegelased, mäistes õieti Lenini juhendit - hinnata kõrgelt ning pidada kalliks nende üritust, nende patriotsmi nõukogude inimestes nõukogude patriotsmi kavratamisel - on saavitanud märkimisväärsed edu ilukirjanduses ja muusikas. Niiugused nõukogude kirjamine denabristide-teemalised teosed nagu

1. V. I. Lenin, Teosed, 21. v. lku. 83.

A. Maritsi „Põhjavalgus“¹, I. Golubovi „Lüdemest
kõuseb leek“ ja L. Nikulini „Venemaa ustavad
pojad“ on saanud meie lugejaskonnale, eriti aga
naersoole armastatud raamatuteks. 1953. a. juu-
nis jõudis esmakordselt Leningradis lavale nõukogu-
de helilooja Šaporini ooper „Dekabristid“. Šaporinil
õnnestus muusikameeles suurepäraselt edasi anda muu-
lajatele dekabristide puolt 1825. aastal toimendanud
kangelaste epopöa. Käesoleval aastal aga ooperi looja
esitati ügustatult Škalini preemiaga autasustamiseks.

Dekabristid, kes üle 125. aasta tagasi julgelt muu-
lutasid ette, enastohverdavalt võitlesid ja hukkuski
ei lakanud unistamast Venemaa suurest ajaloosist
osast kõigil aladel, on sügavalt armastatud meie
modernaar rahvaste poolt, kelle haitseks nad esimestena
välja astusid isevalitsuse ja pärisoajuse tumedate jõudude
vaste. Nõukogudemaa on sündinud veue esimeste
revolutsionääridele väärrika noha meie rahvaste muu-
suvikna ajaloo suurte inimeste hulgas.

Lhosemeranius.

1. A. Maritsy, Селезное дело. Псков, Москва, 1950.

Kasutatud kirjandus.

1. V. I. Lenin, Majandusliku romantismi isoleerimiseks, Teosed, 2. köide, Tallinn 1949.
2. V. I. Lenin, Millisest parandist meie loobume, Teosed, 2. köide, Tallinn 1949.
3. V. I. Lenin, Kapitalismi arenemine Venemaal, Teosed, 3. köide, Tallinn 1950.
4. V. I. Lenin, Vene sotsiaaldemokraatia agraarprogramm, Teosed, 6. köide, Tallinn 1952.
5. V. I. Lenin, Sotsiaaldemokraatia uus taktikal demokraat-
luis revolutsioonis, Teosed, 9. köide, Tallinn 1952.
6. V. I. Lenin, Poliitiline ühisja oportunistliku taktika läbi-
kukkumine, Teosed 11. köide, Tallinn 1952.
7. V. I. Lenin, Herzeni mälestused, Teosed, 18. köide, Tallinn 1953.
8. V. I. Lenin, Peisuste ja klasside osa rahvusliikumises,
Teosed, 19. köide, Tallinn 1953.
9. V. I. Lenin, Kriitilisi märkmeid rahvusühisimuse kohta,
Teosed, 20. köide, Tallinn 1953.
10. V. I. Lenin, Suurvenelaste rahvuslikust ühusest,
Teosed, 21. köide, Tallinn 1953.
11. V. I. Lenin, Võõra lipu all, Teosed, 21. köide, Tallinn 1953.
12. B. H. Kuznetsov, [Безрассуденно безглаго-
ллив оправдание, Социализм, № 11 1953.
13. J. V. Stalin, Vestlus saksa kirjaniku Emil Ludwigiiga,
Teosed, 11. köide, Tallinn 1953.

14. J. V. Stalin, Markusim ja keelteaduse küsimused, Tallinn 1951.
 15. J. V. Stalin, Totsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn 1953.
 16. Üleliidulise Kommunistliku (bolshevik) Partei ajalugu, Lühimursus, Tallinn 1951.
 17. Teesid Ukraina Venemaaga taasühendamise 300. aastapäeva (1654-1954) kohta. Heakskiidetud NKP poolt, Tallinn 1954.
- Algmaterjalid.
18. Воежаши генадриев. Материали по истории воежаши, генадриев. Тод I, Тод II, Тод III, Тод IV, Тод V, Тод VI, Тод VII, Тод VIII, Тод IX, Тод X, Москва-Ленинград 1925-1950.
 19. Восемьдесят лет Гегуриевых. Литературные портреты. Москва-Ленинград 1951.
 20. Генадриевы, поэзия, драматургия, проза, публицистика и литературная критика. Москва-Ленинград 1951.
 21. Записки, статьи, письма генадриева И. Д. Якушкова, Москва-Ленинград 1951.
 22. Избранные социально-политические и философские произведения генадриев, Тод I, Тод II, Тод III, Москва-Ленинград 1951.
 23. А. Герцен, Valitud artiklid ja kirjad, I köide, Tallinn 1949.

Uurimused.

24. В. Базанов, Владимир Георгиевич Раевский. Новые материалы. Москва-Ленинград 1949.

25. В. Базанов, Поэты-декабристы. Л. ф. Рылеев. В. К. Кюхельбекер, А. И. Озерский, Москва-Ленинград 1950.
26. В. Базанов, Очерки декабристской литературы. Тютчевская, проза, Крюкова. Москва 1953.
27. Т. Табов, Ощущенно-политические и философские взгляды декабристов, Москва 1953.
28. М. Терней, История царской тюрьмы, т. 1, 2, Москва 1951.
29. J. Golant, Raamat melissusest. Retseptsioon A. Pred. letienuki "Dekabristide kaasaegne J. G. Воеки" kohta, "Looming", 1954 # 4.
30. С. Волк, Исторические взгляды декабристов, "Вопросы истории", 1950 # 12.
31. Декабристы в Сибири, Новосибирск 1952.
32. Декабристы и их время, материалы и сообщения. Москва-Ленинград 1951.
33. П. Мищенко, История народного хозяйства СССР. Т. 1, Ленинград 1951.
34. А. Нехкина, Восстание декабристов, Москва-Ленинград 1949.
35. А. Нехкина, А. А. Грибоедов и декабристы, Москва-Ленинград 1949.
36. А. Нехкина, А. С. Пушкин и декабристы, Ленинград 1949.
37. С. Ожуха, История СССР 1796-1825. Курс лекций. Ленинград 1949.
38. А. В. Тредженский, Современники декабристов III. Т. Вок. Ташлин 1953.

39. А. В. Фрагел, Династия на Дону и на Кав-
казе. Ростов на Дону 1950.
Мин kirjandus.
40. I. Golubov, Sädemest tõuseb leek. Põltsaam. Tal-
linn 1953.
41. А. Марин, Северное сибире. Põltsaam. Москва 1950.
42. L. Müelir, Venemaa ustavad pojad. Ajakooline
romaan. Tallinn 1953.
43. Vüükoode patriotismist. Kogumik artikleid.
Tallinn 1953.
44. Siir ja Vasari, 1950 # 17.
45. Советская Музыка, 1953 # 7.

Sisukord.

	lk.
Sissejuhatus	2 - 10
<u>I Dekabristide revolutsiooniline-patriootlik võitlus pärisorjuse ja isevalitsusega</u>	10 - 51
1) Dekabristid pärisorjuse ja isevalitsuse kriitikutena	10 - 35
2) Dekabristide revolutsioonilised karad Venemaa ümbermõrvaldamises	35 - 45
3) Dekabristid ja Euroopa kodanlike-demokraatliku liikumise	45 - 51
<u>II Dekabristide rahvusliku vaimu ja nende võitlus vene rahvusliku kultuuri eest</u>	51 - 80
1) Ellipärast dekabristid olid uhked vene rahva üle	51 - 56
2) Dekabristid lääne ees rumurdamisest ja kosmopolitismist	56 - 60
3) Dekabristide pimes vene rahvusliku kultuuri	60 - 71
4) Dekabristid ja Venemaa rahvad	71 - 80
<u>III Dekabristide revolutsioonilise patriootismi suur jõud Venemaa vabadusliikumises</u>	80 - 108
1. Patriotism ja dekabristide revolutsiooniline võitlus	80 - 96
2. Nendest, keda vene vabadusliikumises inimestas dekabristide revolutsiooniline patriotism	96 - 108
Lõppsõna	108 - 112
Kasutatud kirjandus	112 - 116